

Vis netjes?

Evaluatie Gedragscode Sportvisserij

Eindrapport

Een onderzoek in opdracht van het ministerie van LNV

drs. L. Boer
mr. S. Junte
drs. T.K. Grimmus

Projectnummer: B3642

Zoetermeer, 9 maart 2010

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Research voor Beleid. Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

Dit rapport doet verslag van een evaluatieonderzoek naar de Gedragscode Sportvisserij. Het onderzoek is in de periode september 2009 tot en met januari 2010 uitgevoerd in opdracht van het ministerie van LNV.

Achtereenvolgens gaan we in op de vraagstelling en de opzet van het onderzoek (hoofdstuk 1), de Gedragscode in relatie tot vissenwelzijn (hoofdstuk 2), het toezicht op de naleving van de Gedragscode (hoofdstuk 3), de communicatie over en de bekendheid van de Code en de mate waarin sportvissers zich aan de Code houden (hoofdstuk 5).

De bijlagen zijn opgenomen in een separaat bijlagenrapport.

Het onderzoek is begeleid door een commissie bestaande uit mevrouw F.J.L. Kraaijeveld-Smit (Dierenbescherming), de heer O. Terlouw (Sportvisserij Nederland), de heer P.J.A.L. Munters en mevrouw G. Mahabir (beide ministerie LNV). Wij zeggen de commissie hartelijk dank voor de plezierige en constructieve samenwerking.

Lisanne Boer
Suzanne Junte
Ton Grimmius

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusie	7
1 Evaluatie Gedragscode Sportvisserij	13
1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen	13
1.2 Onderzoeksopzet	15
2 Vissenwelzijn en de Gedragscode Sportvisserij	17
2.1 Vissenwelzijn en sportvisserij	17
2.2 De Gedragscode Sportvisserij	20
2.3 De EIFAC-code	22
2.4 De Gedragscode Sportvisserij bezien vanuit de risico's voor vissenwelzijn en de EIFAC-code	23
3 Toezicht op de opvolging van de gedragsregels	25
3.1 Toezichtsstructuur	25
3.2 Controle en handhaving langs de waterkant	27
4 Communicatie verantwoord vissen	29
4.1 Communicatie Sportvisserij Nederland	29
4.2 Communicatie hengelsportverenigingen	31
4.3 Voorlichting jeugdige vissers	32
4.4 Bekendheid met regels verantwoord vissen	33
5 Verantwoord vissen	35
5.1 Karakteristiek van de (Kleine) VISpashouders	35
5.2 Aandacht voor vissenwelzijn in de praktijk	38
5.3 Samenvatting en conclusie	48

Samenvatting en conclusie

1 Doel- en vraagstelling en onderzoeksopzet

In opdracht van het ministerie van LNV heeft Research voor Beleid de Gedragscode Sportvisserij geëvalueerd. Deze Code bevat een aantal gedragsregels voor sportvissers die tot doel hebben de aantasting van het vissenwelzijn als gevolg van sportvissen te minimaliseren.

Doel van het onderzoek is na te gaan of de Gedragscode voldoende waarborg vormt voor het welzijn van gevangen vis en of verbeteringen mogelijk zijn. Deze doelstelling valt uiteen in twee hoofdvragen:

- in hoeverre is de Code inhoudelijk gezien, dus los van de naleving ervan, een voldoende waarborg voor vissenwelzijn, en
- in welke mate houden sportvissers zich aan de Code?

Kern van de evaluatie is een in november-december 2009 gehouden telefonische enquête onder 705 houders van een Kleine VISpas en VISpas van 14 jaar en ouder met als doel vast te stellen in hoeverre ze zich conform de Gedragscode gedragen. Daarnaast is een beperkte bureaustudie gedaan en zijn interviews gevoerd met een tweetal wetenschappelijke deskundigen op het gebied van vissenwelzijn en met stakeholders (Sportvisserij Nederland, hengelsportverenigingen, politie en opsporingsambtenaren, Dierenbescherming, leverancier van vismateriaal).

2 De Gedragscode Sportvisserij in relatie tot vissenwelzijn en de EIFAC-code

Als gevolg van sportvisserij raken vissen gewond (ten minste een haakwond) en kunnen ze beschadigd raken. Onder wetenschappers is een discussie gaande of vissen als gevolg van deze verwondingen pijn registreren. Het is algemeen geaccepteerd dat vissen pijnreceptoren hebben, maar over de vraag of vissen pijn ook daadwerkelijk bewust ervaren, dat wil zeggen of ze pijn lijden, lopen de wetenschappelijke inzichten uiteen. Los van de vragen of vissen pijn registreren of bewust ervaren, kunnen verwondingen en beschadigingen het welzijn van de vis aantasten en zelfs leiden tot de dood. Daarnaast veroorzaakt het te lang uit het water houden van een vis stress bij het dier en kan het houden van (te veel) vissen in een (te klein) leefnet tot stress leiden.

De Gedragscode bevat gedragsadviezen voor sportvissers die zijn bedoeld bovengenoemde (mogelijke) aantastingen van het vissenwelzijn zoveel mogelijk te beperken en te voorkomen. De Gedragscode dient tevens invulling te geven aan haar Europese pendant, de EIFAC-code.¹ Om de vraag te beantwoorden of de Gedragscode de verschillende risico's voor het vissenwelzijn adresseert, hebben we voor iedere fase die kan worden onderschei-

¹ EIFAC: European Inland Fisheries Advisory Commission.

den in het sportvissen¹ de gedragsadviezen van de Gedragscode en de EIFAC-code geïnventariseerd. Vergelijking van de EIFAC- en Gedragscode leidt tot de volgende conclusies.

- 1 Een eerste in het oog springend verschil tussen beide Codes is dat de EIFAC-code als uitgangspunt hanteert dat sportvisserij tot gevolg kan hebben dat vissen sterven, leidt tot fysieke beschadiging van de vis, stress kan veroorzaken en de gezondheid van een vis kan aantasten. De Gedragscode is in deze terughoudender. Er is geen verwijzing naar (mogelijk) nadelige gevolgen voor vissenwelzijn. Bij het onderdeel Leefnetcode (zie hierna) wordt opgemerkt dat 'gebruik van een leefnet zeker niet nadelig hoeft te zijn voor bewaarde vis'. In de communicatie over vissenwelzijn los van de Gedragscode, stelt Sportvisserij Nederland – de voor de Gedragscode verantwoordelijke organisatie – zich op het standpunt dat het plezier van sportvissen opweegt tegen het 'korte en beperkte ongemak' dat vissen ervan ondervinden. De organisatie vindt het daarbij van belang dat de sportvisser met zorg en respect omgaat met de gevangen vis.
- 2 In tegenstelling tot de EIFAC-code komt de Gedragscode niet over als een integraal geheel, maar eerder als een samenvoeging van (regels van verschillende) andere codes. Op de website van Sportvisserij bevindt zich een pagina getiteld *Gedragscode Sportvisserij*. Hierin wordt verwezen naar de 'vergunningregels' bij de VISpas en Kleine Vispas en bijbehorende Lijst van Viswateren. Daarna worden verschillende gedragsregels gegeven: de Leefnetcode, Omgaan met vis en de Code van de Karperstudiegroep (alleen voor karpers). Deze 'versplintering' en het ontbreken van een expliciet kader, zoals bijvoorbeeld de uitgangspunten over vissenwelzijn bij de EIFAC-code, maken de 'status' van de Code onduidelijk en beperken tevens de toegankelijkheid ervan. Dit laatste wordt nog eens versterkt doordat de Code op de website van Sportvisserij Nederland lastig te vinden is en niet geïntegreerd met informatie over vissenwelzijn die wordt verstrekt op andere pagina's.
- 3 Wanneer de EIFAC-code en de Gedragscode per fase van het sportvissen worden vergeleken valt op dat de EIFAC-code wel en de Gedragscode niet bij iedere fase gedragsadviezen verstrekt. Daarbij dient wel te worden aangetekend dat de adviezen in de EIFAC-code vaak tamelijk abstract zijn (bijvoorbeeld 'Gebruik materiaal dat geschikt is voor de grootte en het type vis waarop gevist wordt'). Ook de Gedragscode kent dergelijke abstracte regels ('Vis alleen met visveilige systemen'). In vergelijking tot de EIFAC-code is de Nederlandse Leefnetcode uitgebreid.
- 4 Buiten de Gedragscode om verstrekt Sportvisserij Nederland, zowel op de website als in de vorm van gedrukt materiaal en trainingen, veel informatie over verantwoord vissen, veelal als onderdeel van meer algemene voorlichting over vistechnieken. Zo is er de uitgebreide en verzorgde brochure *Verstandig sportvissen*. Deze informatie bevat aanbevelingen voor verantwoord vissen die niet in de Gedragscode zijn opgenomen, zoals de eveneens in de EIFAC-code opgenomen aanbevelingen de lijn te knippen wanneer de haak is geslikt en onthaakmateriaal te gebruiken.

¹ Haken, drillen en landen, onthaken, (evt. meten en fotograferen), bewaren, terugzetten en doden van een vis.

3 Toezicht

De Gedragscode bestaat uit zowel afdwingbare als geadviseerde gedragsregels. Het toezicht op de naleving van de regels is in handen van politieagenten, Bijzondere Opsporingsambtenaren en verenigingscontroleurs.

Uit interviews met hengelsportverenigingen, controleurs en politie komt naar voren dat de controlefrequentie behoorlijk hoog is. Uit de telefonische enquête onder sportvissers blijkt dat van de vissers die minder dan 40 keer per jaar vissen in 2009 18% is gecontroleerd en van degenen die vaker vissen 37%.

De controles worden echter niet altijd planmatig uitgevoerd als gevolg van prioriteitstelling (politie) en de afhankelijkheid van vrijwilligers (BOA's en verenigingscontroleurs). Daar gedragsregels niet bindend zijn en gedrag dat ten koste gaat van het vissen welzijn moeilijk waarneembaar is, wordt bovendien vooral toezicht gehouden op afdwingbare regels voor goed waarneembaar gedrag, zoals aanwezigheid van de juiste papieren en het aantal hengels waarmee wordt gevestigd. Eén en ander wordt weerspiegeld door de door sportvissers ingeschatte pakkans bij een overtreding. Zeventig procent denkt dat een sportvisser die met meer hengels vist dan toegestaan een kleine kans heeft te worden betrapt. Wanneer een visser een vis slecht behandelt, is volgens 92% van de vissers de pakkans klein.

4 Verantwoord vissen: attitude en gedrag

Vrijwel alle sportvissers (96%) vinden het belangrijk dat er regels zijn voor de omgang met vis. De vissers is gevraagd welke van de volgende alternatieven ze zouden kiezen: net zo lang wachten totdat zeker is dat de vis niet meer kan ontsnappen met het risico dat de haak wordt geslikt of te vroeg aanslaan waardoor de vis mogelijk ontsnapt maar de haak niet wordt geslikt. Slechts 3% van de respondenten zou lang wachten. Dit percentage is bij jeugdige vissers en bij houders van een Kleine VISpas iets groter.

De helft van de sportvissers let er bij de aankoop van materiaal vaak op dat dit visvriendelijk is; een vijfde doet dat soms. Bijna een derde let hier nooit op. De helft van de vissers vist wel eens met een haak zonder of met een dichtgeknepen weerhaak. Een derde van hen, of te wel 15% van alle sportvissers, doet dit om visvriendelijke redenen.

Bijna driekwart van de respondenten kan tenminste één regel met betrekking tot visvriendelijk gedrag noemen. De bekendste regels zijn het beetpakken van een vis met natte handen (genoemd door 31% van de vissers), ga met respect om met een vis (22%) en zet een vis voorzichtig terug (17%). Waar ruim een kwart van alle sportvissers niet in staat is tenminste één regel te noemen, bedraagt dit percentage voor de jeugdige vissers 40%.

Overigens wil het feit dat men geen gedragsregel voor verantwoord vissen kan noemen, niet automatisch zeggen dat men zich niet aan de regels zou houden. Voor een belangrijk gedeelte valt visvriendelijk gedrag samen met gebruikelijke vistechnieken. Een visser kan automatisch een techniek toepassen zonder zich ervan bewust te zijn dat hij daardoor optimaal handelt vanuit het oogpunt van vissenwelzijn. De hamvraag is dus uiteindelijk in hoeverre visvriendelijke technieken worden toegepast.

Hieronder volgt een overzicht van de meest opvallende uitkomsten. De conclusie die daaruit kan worden getrokken is dat een aantal gedragsregels, waaronder verboden en geboden door bijna alle vissers worden opgevolgd, maar dat een aantal regels door enkele tientallen procenten van de vissers niet wordt opgevolgd.

- Volgens de vergunningvoorwaarden moet gevangen vis onbeschadigd in het hetzelfde water worden teruggezet. In de praktijk komt dit erop neer dat zwaar beschadigde vis moet worden gedood. Een kwart van de vissers zet dergelijke vis echter terug.
- De Gedragscode beveelt concreet aan dat vissen alleen met natte blote handen worden aangeraakt. Een vijfde van de vissers pakt vissen nooit met blote handen beet. De helft van de vissers pakt vis altijd op de aanbevolen wijze vast.
- De Gedragscode adviseert bij het onthaken van karpers een onthaakmat te gebruiken. Een vijfde van de karpervissers gebruikt nooit een dergelijke mat.
- Geen onderdeel van de Gedragscode, maar wel van de EIFAC-code, is het advies bij een diep geslikte en daardoor moeilijk te verwijderen haak de lijn te knippen. Een vijfde van de vissers probeert de haak toch te verwijderen.
- Slechts 8 procent van de vissers gebruikt wel eens een leefnet. Tien procent van hen heeft een leefnet met een te kleine diameter en 38% een te klein leefnet. Dit betekent dat enkele procenten van alle vissers een leefnet gebruikt waarvan de maten niet voldoen.
- Het verbod op het vissen met levend aas, het verbod op het vissen met gekleurde maden en het gebod vissen bestemd voor consumptie direct te doden worden door hooguit enkele procenten van de vissers niet altijd nageleefd. Drie procent van de vissers doodt vis wel eens op visonvriendelijke wijze.
- In het algemeen is de opvolging van de gedragsregels beperkter onder jeugdige vissers en houders van een Kleine VISpas dan onder andere vissers.

5 Aanbevelingen

Naar aanleiding van het voorafgaande doet zich de vraag voor welke mogelijkheden er zijn de opvolging van (onderdelen van) de Gedragscode verder te verbeteren.

Binnen het bestaande vergunningstelsel zijn er in principe twee manieren waarop een betere opvolging kan worden bevorderd. Ten eerste is dat het dusdanig intensiveren en organiseren van het toezicht dat de pakkans wordt vergroot. Op grond van aan het onderzoek te ontlenen inzichten verwachten wij hier echter relatief weinig soelaas van. In de eerste plaats vloeit visonvriendelijk gedrag – gezien het draagvlak bij vissers voor regels voor de omgang met vis en afgezien van incidenten – waarschijnlijk niet voort uit onwil of zelfs boze opzet, maar eerder uit onkunde of onwetendheid. In dit verband wijzen we er nog eens op dat een kwart van de sportvissers niet in staat is tenminste één regel over visvriendelijk gedrag te noemen. In de tweede plaats valt in de huidige discussie over kerntaken niet te verwachten dat de politie bereid zal zijn de intensiteit van haar toezicht sterk te intensiveren mede omdat het bij de Gedragscode vooral gaat om niet bindende gedragsaanbevelin-

gen. In derde plaats gaat het in het geval van vissenwelzijn bovendien vaak om moeilijk waarneembare en vast te stellen overtredingen of ongewenste gedragingen.

Op grond van onze bevindingen lijkt meer effect te verwachten van het 'sterker positioneren' van het belang van vissenwelzijn en van de Gedragscode Sportvisserij. Hierboven noemen we de communicatie van Sportvisserij Nederland over vissenwelzijn 'terughoudend'. Deze communicatie – tot de Leefnetcode, die onderdeel is van de Gedragscode, toe – hinkt op twee gedachten. Aan de ene kant wordt met klem gewezen op het belang van respectvolle omgang met vis, maar aan de andere kant wordt dit meerdere malen verweven met de maatschappelijke discussie over de vraag of vissenwelzijn wordt aangetast door de sportvisserij. Illustratief in deze is de hierboven genoemde Leefnetcode die voordat ze adviezen geeft over een visvriendelijk leefnet en het visvriendelijke gebruik daarvan stelt dat "uit onderzoek blijkt dat het gebruik van een leefnet zeker niet nadelig hoeft te zijn voor de bewaarde vis". In de Gedragscode ontbreekt een principiële uitgangspunt waaraan de gedragsadviezen zijn opgehangen, zoals wel in de EIFAC-code het geval is. Zoals hierboven aangegeven noemt deze – in het eerste artikel over vissenwelzijn – onomwonden de (mogelijke) gevolgen van sportvisserij voor vissenwelzijn.

Vanuit de belangen die Sportvisserij Nederland behartigt is het zeer begrijpelijk dat ze de discussie voert en daarin standpunten inneemt. Het vermengen van de voorlichting over visvriendelijke technieken en gedrag met de discussie over vissenwelzijn kan echter niet alleen het zicht op de Code vertroebelen, maar sterker nog de zeggingskracht ervan beperken. Wij verwachten dan ook dat het voor de toegankelijkheid en zeggingskracht van de Code aan te bevelen is de Code en meer in het algemeen de voorlichting over verantwoord vissen te ontkoppelen. Uitgangspunt van de Code zou dan bijvoorbeeld kunnen zijn de 'zorgplicht' van iedere visser voor door hem gevangen vis.

Een tweede mogelijkheid om de Code sterker te positioneren is haar ook daadwerkelijk te presenteren als één samenhangende en omvattende code. Mogelijk mede als gevolg van het ontbreken van een uitgangspunt, komt de Code niet 'robuust' over maar eerder als een samenvoeging van een aantal op zich losstaande codes die tezamen ook niet alle fasen van het sportvissen afdekken zoals de EIFAC-code wel doet. Opvallend daarbij is dat Sportvisserij Nederland in haar communicatie over verantwoord vissen buiten de Gedragscode om adviezen geeft voor verantwoord vissen die in de Code ontbreken. Het is daarom aan te bevelen de Gedragscode nog eens langs de EIFAC-code en de andere uitingen van Sportvisserij Nederland over verantwoord vissen te houden om zo tot een code te komen die op systematische wijze alle onderdelen van het sportvissen afdekt. Daarbij verdient het verder aanbeveling zo concreet mogelijke adviezen te vestrekken. Nu bevatten zowel de EIFAC-code als de Gedragscode abstract geformuleerde regels, als bijvoorbeeld: 'vis alleen met visveilige systemen' (wat is dat?) en 'voorkom dat de haak wordt geslikt' (hoe doe je dat?). De Code is ondermeer opgenomen in de Lijsten van Viswateren die samen met de VISpas of de Kleine VISpas de visvergunning vormen. Mede als gevolg van het voorafgaande en de plaats van de Code in de lijsten is de 'status' van de Code onduidelijk. Ons inziens is het aan te bevelen in de Lijsten specifiek aandacht te besteden aan vissenwelzijn en de daarbij behorende gedragsregels. Dit lijkt vooral een mogelijkheid deze regels meer onder de aandacht te brengen van houders van een Kleine VISpas. In tegenstelling tot houders van een VISpas zijn zij geen lid van hengelsportverenigingen die hun leden voorlichten over visstechnieken. Uit het onderzoek blijkt dat houders van een Kleine VISpas de gedragsregels slechter opvolgen dan houders van een VISpas.

Tot slot merken we op dat de voorlichting over verantwoord vissen zowel door Sportvisserij Nederland als de hengelsportverenigingen als belangrijk wordt beschouwd. Vaak is deze voorlichting impliciet onderdeel van de voorlichting over vistechnieken omdat goede vistechiek en verantwoord vissen vaak hand in hand gaan. Om de gedragsregels voor vissenwelzijn beter bekend te maken onder sportvissers is het, mede in het verlengde van het voorafgaande, te overwegen het belang van vissenwelzijn explicieter te benoemen in voorlichting en trainingen aan met name jeugdigen. Zij houden zich vaker niet aan de gedragsregels dan oudere vissers.

1 Evaluatie Gedragscode Sportvisserij

De Gedragscode Sportvisserij, die in de jaren negentig van de vorige eeuw tot stand is gekomen, bevat gedragsregels voor sportvissers omtrent verantwoord vissen. De gedragscode beoogt invulling te geven aan de Code of Practice van de European Inland Fisheries Advisory Commission (EIFAC), kortweg de EIFAC-code uit 2008.¹ De Gedragscode is een aanvulling op de vergunningsvoorwaarden bij de VISpas en Kleine VISpas. Sportvissers dienen over één van deze passen te beschikken om in de Nederlandse binnenwateren te mogen vissen.

In de Nota Dierenwelzijn uit 2007 is aangegeven dat de Gedragscode moet worden geëvalueerd en waar nodig aangepast.² Van de evaluatie wordt in onderhavig rapport verslag gedaan.

In dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op de doelstelling van de evaluatie en de onderzoeksvragen (paragraaf 1.1) en de onderzoeksopzet (paragraaf 1.2).

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doelstelling van het evaluatieonderzoek is na te gaan of de Gedragscode Sportvisserij in combinatie met het vergunningstelsel van de VISpassen voldoende waarborg vormt voor het welzijn van gevangen vis en of verbeteringen mogelijk zijn.

Deze doelstelling valt uiteen in twee hoofdvragen voor het onderzoek. In de eerste plaats is het de vraag of de Gedragscode als zodanig voldoende is om het welzijn van vissen te waarborgen. In de tweede plaats is de vraag aan de orde of de code door de vissers wordt nageleefd. De naleving op haar beurt is afhankelijk van factoren als bekendheid van en draagvlak voor de code, de beschikbaarheid en prijsstelling van visvriendelijke materialen en de gepercipieerde pakkans en sanctiezwaarte bij niet-naleving. De nadruk van de evaluatie ligt op de naleving van de gedragsregels en de eventuele knelpunten daarvoor.

Hieronder zijn de twee hoofdvragen nader uitgewerkt in een aantal meer gedetailleerde onderzoeksvragen. Bij deze uitwerking zijn wij voor de vragen over naleving uitgegaan van de zogenoemde Tafel van elf; een checklist die aangeeft wat redenen zijn om regelgeving niet na te leven.

Vergunningstelsel en gedragscode

- 1 Hoe is het stelsel om het welzijn van gevangen vis te waarborgen (globaal) ingericht?
 - Hoe is het vergunningstelsel ingericht?
 - Hoe zijn controle en handhaving formeel geregeld?
 - Wat is de inhoud van de Gedragscode? Voldoet de Nederlandse gedragscode aan de EIFAC-code? Wat zijn overeenkomsten en verschillen.
 - Is de Gedragscode voldoende om het welzijn van gevangen vis te waarborgen?
 - Is er vanuit het oogpunt van vissenwelzijn aanleiding de Gedragscode inhoudelijk te verbeteren? Zo ja, op welke punten?

¹ Beide codes worden in hoofdstuk 2 uitgebreid besproken.

² Nota Dierenwelzijn, p. 33.

Communicatie over vissenwelzijn

- 2 Op welke wijze vindt communicatie plaats met de verschillende groepen sportvissers en leveranciers van vismateriaal over (het waarborgen van) vissenwelzijn?
- Via welke instantie(s) verloopt deze communicatie? Wat is de rol van Sportvisserij Nederland, de lokale hengelsportverenigingen, het ministerie van LNV en de Dierenbescherming?
 - Hoe is de communicatie ingericht? Welke communicatiemiddelen worden ingezet? Welke doelgroepen zijn er?
 - Nemen sportvissers kennis van communicatie over visvriendelijk sportvissen?
 - Implementeren hengelsportverenigingen de gedragscode in verenigings- en/of wedstrijdreglementen?
 - Zijn er mogelijkheden de communicatie over vissenwelzijn te verbeteren? Zo ja, welke?

Kennis, houding, naleving van de gedragsregels

- 3 Wat is de kennis, houding en gedrag van de diverse groepen sportvissers (volwassenen, jeugd, wedstrijdvisser) ten aanzien van vissenwelzijn?
- Weten ze hoe ze schade en ongemak voor gevangen vissen kunnen minimaliseren?
 - Zijn ze bekend met de gedragsregels voor vissenwelzijn?
 - Hoe zijn ze bekend geraakt met de regels?
 - Welk belang hechten sportvissers aan vissenwelzijn? Hoe ervaren ze de gedragsregels: zijn ze nuttig, overbodig, uitvoerbaar, etc.?
 - Hoe ervaren ze de handhaving van de regels: wat is de gepercipieerde pakkans en sanctiezwaarte bij niet-naleving?
 - Leven zij deze regels na? Wat belemmert eventueel de naleving van de regels (kennis, houding, uitvoerbaarheid, beschikbaarheid/prijsstelling materialen, pakkans, sanctiezwaarte)?
 - Concluderend: wat is de naleving van de regels en zijn er aanknopingspunten de naleving te verbeteren? Zo ja, welke?

Handhaving en controle in de praktijk

- 4 Hoe zijn de handhaving en controle in de praktijk ingericht?
- Door welke partijen wordt er gecontroleerd op naleving van gedragsregels voor vissenwelzijn? Hoe is de controle vormgegeven? Werken de diverse handhavende partijen samen?
 - Gebeurt controle en handhaving structureel of ad hoc? Wat is de controle-intensiteit?
 - Welke sanctiemogelijkheden zijn er en welke sancties worden daadwerkelijk opgelegd?
 - Wat is de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van de code?
 - Zijn er mogelijkheden de controle en handhaving van gedragsregels voor vissenwelzijn te verbeteren? Zo ja, welke?

Aanbevelingen

- 5 Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd ten aanzien van de gedragscode Sportvisserij Nederland, de communicatie over vissenwelzijn, welzijnsaspecten in wedstrijdreglementen, controle en handhaving van gedragsregels voor vissenwelzijn en de verkrijgbaarheid van visvriendelijk materiaal?

1.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen.

- 1 Bestudering van de Gedragscode, de EIFAC-code en het vergunningstelsel.
- 2 Telefonische en face-to-face interviews met stakeholders. In totaal zijn 18 interviews gehouden met de volgende stakeholders:
 - Sportvisserij Nederland
 - Dierenbescherming
 - Twee agenten werkzaam bij de Waterpolitie; een verenigingscontroleur en een BOA
 - Een leverancier van vismaterialen
 - Twee academische experts op het gebied van vissenwelzijn
 - Tien hengelsportverenigingen, verspreid over Nederland.

In bijlage 8 is een volledig overzicht van geraadpleegde stakeholders opgenomen.

- 3 Telefonische enquête onder 705 sportvissers met een VISpas of Kleine VISpas. Deze enquête vormt de kern van het onderzoek. Hieronder gaan we nader in op de doelgroep van de enquête, de steekproeftrekking, de respons en de vragenlijst.

1.2.1 Telefonische enquête: doelgroep, steekproeftrekking en respons

De doelgroep (in onderzoekstermen: de populatie) van de telefonische enquête wordt gevormd door in Nederland woonachtige houders van een VISpas of Kleine VISpas voor het jaar 2009 van tenminste 14 jaar. In totaal gaat het om zo'n 453.000 pashouders, waarvan 359.000 (79%) met een VISpas en 94.000 (21%) met een Kleine VISpas.

Pashouders jonger dan 14 jaar en eventueel zonder vergunning vissende sportvissers zijn dus niet bevroegd. Circa 22.000 personen jonger dan 14 jaar beschikken over een VISpas of Kleine VISpas. Het aantal houders van een Kleine VISpas in deze leeftijdsgroep is met circa 1.500 (7%) klein.

Ten behoeve van de enquête is een steekproef van pashouders getrokken uit de bestanden van Sportvisserij Nederland waarin de houders van de VISpas en Kleine VISpas zijn geregistreerd. In totaal zijn 705 vragenlijsten afgenomen.

In bijlage 4 wordt uitgebreid stilgestaan bij de samenstelling van de populatie, de steekproefopzet en de respons op de enquête.

1.2.2 Telefonische enquête: vragenlijst

De vragenlijst is opgenomen in bijlage 5.

Zo concreet mogelijk

Een belangrijk onderdeel van de vragenlijst zijn de vragen over naleving van de Gedragscode. Om het risico op sociaal wenselijke antwoorden zover mogelijk terug te brengen is er naar gestreefd te vragen naar zo concreet mogelijke gedragingen. Dit betekent dat de Gedragscode zo goed mogelijk is vertaald in (gewenst) concreet gedrag en dat vervolgens aan de respondenten is gevraagd of ze zich aldus gedragen. Het betreft zodanig concrete vragen, dat in principe alleen een bevestigend of ontkennend antwoord mogelijk is. Dit verkleint voor

respondenten de 'speelruimte' om de vragen niet of niet helemaal naar waarheid te beantwoorden.

Bevragen van basistechnieken en -materialen

Sportvissen omvat een breed en divers scala van vistechnieken en -materialen. De keuze van materiaal en het gebruik van een bepaalde techniek is vaak afhankelijk van de vissoort en de omvang van de vis waarop wordt gevestigd. Om een representatief beeld te verkrijgen en een te hoog detailniveau te voorkomen, hebben we bij de vertaling van de Gedragscode en andere regels in concrete gedragingen gekozen voor het bevragen van gedragingen en vistechnieken en -materialen die in zijn algemeenheid geschikt zijn voor meerdere vissoorten en bij de meeste sportvissers bekend zijn.

2 Vissenwelzijn en de Gedragscode Sportvisserij

Doelstelling van de Gedragscode Sportvisserij is minimalisatie van de aantasting van het welzijn van door sportvissers aan de haak geslagen en gevangen (gehouden) vis. De eerste vraag die zich in een evaluatie van de Code voordoet is dan ook of deze 'aangrijpt' op de elementen van het sportvissen die het vissenwelzijn (kunnen) verstoren. In dit hoofdstuk inventariseren we voor de Gedragscode en haar Europese pendant – de EIFAC-code – in hoeverre dit het geval is. Om de aangrijpingspunten te kunnen benoemen hebben we ondermeer een korte bureaustudie gehouden naar vissenwelzijn in relatie tot sportvisserij en hebben over dit onderwerp interviews gehouden met deskundigen.¹

2.1 Vissenwelzijn en sportvisserij

Pijn en stress

De discussie over de relatie tussen vissenwelzijn en sportvisserij concentreert zich op de vraag of vissen in staat zijn pijn en/of stress waar te nemen. Pijn en stress als gevolg van sportvisserij worden dan als ongewenst beschouwd.

Pijn is een 'onaangename' ervaring als gevolg van prikkeling of beschadiging van de zenuwen, door bijvoorbeeld verwonding. In het geval van de sportvisserij gaat het bijvoorbeeld om verwonding als gevolg van het slikken van de haak. Stress is een (ongewenste) spanning in het lichaam als gevolg van externe prikkels die leidt tot fysiologische reacties. Stress bij gevangen vis kan het gevolg zijn van pijn of een bedreigende situatie zoals de drill.

Een eerste van belang zijnde vraag is of vissen in staat zijn pijn en stress te registreren. Binnen de relevante wetenschappelijke vakgebieden is men het er over eens dat vissen pijnreceptoren in de kop en mond hebben.² Uit onderzoek blijkt tevens dat vissen kenmerken vertonen die kunnen duiden op een leereffect (bijvoorbeeld als gevolg van pijn of stress) als gevolg van aanhaken. In de literatuur zijn bijvoorbeeld indicaties te vinden dat de vangbaarheid van sommige vissoorten zoals de karper afneemt na het eerder aan een haak te zijn geslagen.

Waar wetenschappers het eens zijn over de vraag of vissen pijn kunnen registreren, is er discussie over de vraag of ze dat *bewust* ervaren, met andere woorden of ze pijn *lijden*.

¹ Opgemerkt zij dat dit onderdeel van de evaluatie niet is bedoeld om een oordeel te vormen over de maatschappelijke discussie inzake de vraag of de sportvisserij een al dan niet acceptabele aantasting van het vissenwelzijn inhoudt.

² Een bekend voorbeeld is het onderzoek naar pijnreceptie bij regenboogforellen uit 2003, onder leiding van Dr. Lynne Sneddon van het Roslin Institute in Groot-Brittannië. Het onderzoek wees uit dat de regenboogforel 58 receptoren in de kop heeft die reageren op diverse stimuli, zoals hitte en azijnzuur. Het onderzoek toonde aan dat deze stimuli zowel de fysiologie en het gedrag van de vissen over een langere periode beïnvloedde, wat ongemak suggereert. Bron: Sneddon, L.U., Braithwaite, V.A., Gentle, M.J., Do Fishes have nociceptors? Evidence for the evolution of a vertebrate sensory system In: The Royal Society (2003).

Binnen het wetenschappelijke veld kunnen twee uitersten worden onderscheiden.

- 1 Wetenschappers aan het ene uiterste stellen dat vissen *fysiologisch* op pijnprikkels reageren, wat niet wil zeggen dat pijn *bewust* wordt ervaren. Vissen zouden volgens deze wetenschappers een bepaald onderdeel in hun hersenen missen om pijn bewust te ervaren. Het is bekend dat wanneer een vis aan de haak wordt geslagen, hij de haak *registreert*. Maar of hij daardoor pijn *lijdt*? Volgens deze lijn kan dit niet onomstotelijk worden beantwoord.
- 2 De andere kant van het spectrum stelt dat vissen pijn *wel* bewust ervaren en *cognitief* reageren.¹ Het is echter nog de vraag naar welk hersendeel de pijnsensatie bij de vis wordt geschakeld. Het is inmiddels bekend dat bij vissen bepaalde hersendelen aanwezig zijn die in hogere gewervelden belangrijk zijn voor onder meer leren, angst en bewustzijn.²

Een kwestie die samenhangt met de hierboven aangehaalde discussie, is de vraag in hoeverre vissen stress ervaren als gevolg van pijn. Ook hier bestaat geen consensus over in het wetenschappelijke veld. Wetenschappers die stellen dat vissen reactief reageren op pijn, zijn van mening dat pijn en stress niet met elkaar in verband staan. Op dit moment ontbreken volgens respondenten bruikbare indicatoren om de relatie tussen pijn en stress te kunnen onderzoeken. Volgens de wetenschappelijke lijn die van mening is dat vissen pijn wel bewust kunnen ervaren, kan stress niet los van pijn worden gezien. Een pijnprikkel is tegelijk een stressprikkel; pijn resulteert in stress.

Los van de discussie of pijn stress veroorzaakt, kan sportvisserij mogelijk op andere manieren aanleiding zijn voor stress bij vis. De geïnterviewde deskundigen zijn van mening dat het te lang uit het water houden van vis stress veroorzaakt omdat de zuurstofopnamecapaciteit van de kieuwen buiten water beperkt is. Het verschilt per vissoort hoe lang deze op het droge kan worden gehouden. Door het nat houden van de kieuwen kan het risico op zuurstofgebrek worden beperkt. Eén van de experts is tevens van mening dat het houden van vis in een leefnet stress kan veroorzaken (met name wanneer het net veel vissen bevat), de ander dat dit voor bepaalde soorten het geval kan zijn.

Fysieke gevolgen: verwonding en beschadiging

De discussie over pijn en stressbeleving bij vissen heeft vooral betrekking op bewustzijnsaspecten. Ten aanzien van vissenwelzijn speelt daarnaast ook het fysieke aspect dat vissen als gevolg van sportvisserij verwondingen en beschadigingen op kunnen lopen. Los van de vraag of vissen hiervan pijn ondervinden, kunnen verwondingen en beschadigingen het welzijn van de vis aantasten of leiden tot de dood.

¹ Een recent voorbeeld van onderzoek dat suggereert dat vissen pijn bewust waar kunnen nemen, is het onderzoek van bioloog Joseph Garner van Purdue Universiteit naar leereffecten bij goudvissen. Dit onderzoek focuste op het gedrag dat goudvissen vertoonden in reactie op een pijnbron. De onderzoeksresultaten toonden fearful avoidance behavior aan: de goudvissen die waren blootgesteld aan een pijnbron, ondernamen pogingen deze bron te ontwijken. Volgens de onderzoekers was dit gedrag bewust en geen instinctief, reflexief ontsnapingsgedrag. Black, H., Underwater suffering: A study suggests fish consciously experience discomfort In: Scientific American Mind (september/oktober 2009) pag 16.

² Uit onderzoek blijkt dat bij vissen het telencephalon (voorloper van het cerebrum in hogere gewervelden) aanwezig is, zij het in simpele vorm. Ook heeft de vis 'voorlopers' van de hippocampus (mediale pallium) en mogelijk amygdala, structuren die in hogere gewervelden belangrijk zijn voor onder meer leren, angst en bewustzijn.

Een vis verwondt zich in de eerste plaats door de haak. Wanneer de haak door de lip is geslagen zijn de gevolgen minder ernstig dan wanneer de haak in de kieuwen of het oog terechtkomt of de vis de haak heeft geslikt. Het is dus zaak de haak goed aan te slaan zodat deze haakt in de lip en deze vervolgens zorgvuldig, al dan niet met behulp van een onthaaktangetje, hakensteker of arterieklem te verwijderen. De door een diep geslikte haak veroorzaakte wond kan worden verergerd als geprobeerd wordt de haak te verwijderen. Om verdere verwonding te beperken verdient het aanbeveling de haak te laten zitten en de lijn te knippen.

Door tijdens het onthaken de vis op de grond te leggen, in een droge doek of hand te nemen en in een leefnet kunnen de huid, de schubben en de slijm laag worden beschadigd waardoor de vis kan worden blootgesteld aan ziektes, infecties of aantasting door schimmels. Dit risico kan worden gereduceerd door de vis op een speciale mat te leggen en een vis altijd met blote en natte handen beet te pakken.

Conclusie: risico's sportvisserij voor vissenwelzijn

Onderstaande tabel bevat een op grond van de voorafgaande beschouwing vervaardigd overzicht van de mogelijke risico's die het sportvissen voor het vissenwelzijn kunnen betekenen. Tevens is een aantal 'vistechnische' maatregelen opgenomen om het optreden van risico's en de gevolgen ervan voor het vissenwelzijn zoveel mogelijk te reduceren.

Tabel 2.1 Risico's sportvisserij vissenwelzijn

Risico's sportvisserij voor vissen welzijn	Gevolgen vissenwelzijn	Vistechnische maatregelen om risico en gevolgen te reduceren
Haken vis	▪ Verwonding, met name bij diepgeslikte haak ▪ Mogelijk: pijnbeleving	▪ Tijdig aanslaan ▪ Materiaal (weerhaakloos, dichtgeknepen weerhaak, microbarb)
Drillen/landen van de vis	▪ Verergeren haakwond (als gevolg trekkracht) ▪ Mogelijk: pijnbeleving ▪ Mogelijk: stress	▪ Zo snel mogelijk landen vis ▪ Gebruik schepnet bij grote vis
Onthaken	▪ Verergeren haakwond, met name bij pogingen geslikte haak te verwijderen ▪ Mogelijk: pijnbeleving ▪ Mogelijk: stress ▪ Beschadiging huid, schubben, slijm laag	▪ Zorgvuldig verwijderen haak; gebruik onthaker/hakensteker/arterieklem ▪ Moeilijk te verwijderen geslikte haak niet proberen te verwijderen maar knippen lijn ▪ Vastpakken vis met natte en blote handen ▪ Gebruik onthaakmat ▪ Doden zwaar gewonde vis
Meten, fotograferen e.d.	▪ Mogelijk: stress ▪ Beschadiging huid, schubben, slijm laag	▪ Zorgvuldige weegprocedure ▪ Vis na de vangst zo snel mogelijk wegen en fotograferen en terugzetten
Bewaren	▪ Beschadiging huid, schubben, slijm laag ▪ Mogelijk: stress	▪ Materiaal leefnet ▪ Omvang leefnet ▪ Beperkt aantal vissen in leefnet ▪ Niet levend bewaren van vissen bestemd voor consumptie
Terugzetten vis	▪ Beschadiging huid, schubben, slijm laag	▪ Voorzichtig terugzetten met blote, natte handen
Doden vis	▪ Mogelijk: pijn ▪ Mogelijk: stress	▪ Snel en pijnloos doden
Overig: Vissen met levend aas	▪ Haakwond ▪ Mogelijk: pijn ▪ Mogelijk: stress	▪ In Nederland geldt een verbod op vissen met levend aas

In de volgende paragrafen staan we stil bij de vraag in hoeverre de Gedragscode en de EIFAC-code op de geïnterviewde risico's aangrijpen.

2.2 De Gedragscode Sportvisserij

De Gedragscode Sportvisserij is in de praktijk een overkoepelde term voor verschillende gedragscodes die ten doel hebben de aantasting van het vissenwelzijn door sportvissen te minimaliseren. Als zodanig bestaat er geen formeel 'document' met de naam 'Gedragscode Sportvisserij'.¹ In enge zin zijn onder de Gedragscode de zogenoemde Leefnetcode, de Gedragscode Karperstudiegroep Nederland en de Regels voor omgaan met vis te verstaan. Deze bevatten aanbevolen gedragsregels. In brede zin zijn daarnaast ook de in wetgeving verankerde regels voor het omgaan met vis als onderdeel van de gedragscode te beschouwen, hoewel het hierbij feitelijk niet gaat om een (niet-bindende, maar aanbevolen) gedragscode maar om bindende regels. Deze bindende regels voor de bevordering van vissenwelzijn zijn opgenomen in de vergunning (VISpas) en de Visserijwet 1963.

In het evaluatieonderzoek staat de algemene vraag centraal in hoeverre sportvissers 'visvriendelijk' handelen. In die zin is het niet zo belangrijk of een handeling die het vissenwelzijn bevordert zijn grondslag heeft in een wettelijke regeling dan wel in een gedragscode. In het onderzoek gaan we daarom – en mede omwille van de leesbaarheid – uit van de brede interpretatie van de Gedragscode Sportvisserij.² Wanneer we hierna dus spreken over 'de Gedragscode' dan bedoelen we zowel de bindende regels als de niet bindende gedragsadviezen.

De diverse niet bindende gedragsadviezen zijn in de jaren negentig van de vorige eeuw opgesteld door de voorgangers van Sportvisserij Nederland, de nationale belangenvereniging voor de sportvisserij,³ in samenwerking met de Dierenbescherming. De gedragsadviezen waren overigens niet nieuw. Ze stonden veelal al in de voorwaarden van de hengelsportverenigingen, maar niet in de Sportvisakte (de voorganger van de VISpas).

Hieronder gaan we in op de verschillende onderdelen van de Gedragscode. De Code is tevens 'integraal' opgenomen in bijlage 1.

Vergunningstelsel

Sportvisserij in Nederlandse binnenwateren is gereguleerd door middel van een vergunningstelsel. Vissen is hier alleen toegestaan wanneer de hengelaar in het bezit is van een VISpas of een kleine VISpas⁴ en de daarbij behorende Landelijke Lijst van Viswateren respectievelijk Kleine Lijst van Viswateren. Samen vormen deze documenten de visvergunning. Zowel de VISpas als de Kleine VISpas wordt uitgegeven door Sportvisserij Nederland.

Vissers kunnen de VISpas alleen aanvragen door lid te worden van één van de ruim 900 lokale hengelsportverenigingen die Nederland rijk is. Deze verenigingen vallen onder één van de acht regionale federaties, die op hun beurt weer zijn aangesloten bij Sportvisserij Nederland.

¹ Wel bevat de website van Sportvisserij Nederland een pagina met de titel 'Gedragscode Sportvisserij'. In hoofdstuk 4 komen we hierop terug

² Volledigheidshalve zij opgemerkt dat er ook een zogenoemde Loodcode is die met het oog op de bescherming van het milieu aanbevelingen bevat voor het omgaan met vislood. Daar deze code geen aanbevelingen bevat voor de directe omgang met vis is ze in het onderzoek buiten beschouwing gelaten.

³ Sportvisserij Nederland is op 1 januari 2006 ontstaan uit samenvoeging van de Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederaties (NVVS) en de Organisatie ter verbetering van de Binnenvisserij (OVV).

⁴ In 2007 hebben de VISpas en de kleine VISpas de Sportvisakte en de Grote vergunning vervangen.

De Kleine VISpas kan worden gekocht op het postkantoor of in een hengelsportzaak. Hieraan is geen lidmaatschap van een hengelervereniging verbonden. Hengelaars met een VISpas hebben meer bevoegdheden dan de houders van een kleine VISpas. Zo mogen zij vissen met twee hengels en op roofvissen vissen. Ook is de lijst met wateren waarin zij mogen vissen groter dan de lijst voor de kleine VISpas.

Met betrekking tot *vissenwelzijn* bevatten de algemene voorwaarden bij de vergunning de volgende bepalingen.

- De gevangen vis dient – indien bestemd voor eigen consumptie – direct te worden gedood door een krachtige tik op de kop.
- Het is verboden te vissen of te voeren met gekleurde maden.
- De gevangen vis dient onbeschadigd in hetzelfde water te worden teruggezet.
- Het is verboden de zogenoemde rally- of estafettevisserij uit te oefenen, of elke andere vorm van visserij waarbij gevangen vissen worden meegenomen ter bepaling van de uitslag.

Visserijwet 1963

Een belangrijk doel van de Visserijwet 1963 is het in stand houden van een evenwichtige visstand. Ten aanzien van *vissenwelzijn* is in de wet een verbod opgenomen voor het vissen met levend aas.

Leefnetcode

De leefnetcode heeft tot doel aantasting van het welzijn van gevangen gehouden vis te minimaliseren door ze zoveel mogelijk ruimte te bieden. De code bevat tevens aanbevelingen voor het materiaal waarvan het net is vervaardigd. De volledige tekst van de code is hieronder opgenomen.

“Uit onderzoek blijkt dat het gebruik van een leefnet zeker niet nadelig hoeft te zijn voor de bewaarde vis. In het algemeen geldt echter hoe minder handelingen er met een vis worden gedaan hoe kleiner de kans op beschadiging. Iedere extra handeling betekent extra risico. Gebruik daarom alleen een leefnet als het nodig is, anders liever niet. Wilt u een leefnet gebruiken of moet uw net worden vernieuwd, kies dan voor een leefnet met de volgende eigenschappen:

- *een diameter van 40 cm of meer*
- *een lengte van 2,5 meter of meer*
- *een maaswijdte van maximaal 6 mm*
- *knooploos gemaakt*
- *van zacht materiaal gemaakt*
- *voorzien van voldoende hoepels om het goed uit te leggen”.*

Zorg bij het gebruik van het leefnet dat:

- *een zo groot mogelijk deel onder water is, zodat de vis het volume kan benutten*
- *het leefnet bij voorkeur horizontaal gestrekt uit staat in plaats van verticaal*
- *golven geen vat hebben op het leefnet om beschadiging van de vis te voorkomen*
- *de vis zo kort mogelijk in het leefnet verblijft*
- *er niet te veel vis in het leefnet zit*
- *het leefnet voorzichtig wordt leeggemaakt.”*

Gedragscode Karperstudiegroep Nederland

De Gedragscode van de Karperstudiegroep Nederland beveelt de volgende gedragsregels aan.

- Vis alleen met visveilige systemen.
- Gebruik bij het onthaken en fotograferen altijd een onthaakmat.
- Houdt de vis nat bij het onthaken en fotograferen.
- Ga verantwoord om met het gebruik van de bewaarzak.
- Zet karper terug in het water waarin hij is gevangen.

Regels voor het omgaan met vis

Tot slot zijn er de volgende algemene regels voor de omgang met vis.

- Probeer te voorkomen dat de haak wordt geslikt.
- Raak een gevangen vis alleen aan met natte handen.
- Verwijder de haak uiterst voorzichtig.

Aanvullende regels en codes

Bovenop de Gedragscode kunnen hengelsportverenigingen aanvullende regels stellen, bijvoorbeeld een verbod om vis te bewaren in een leefnet, op bepaalde vissoorten te vissen of vangst mee naar huis te nemen. Deze regels kunnen voor alle leden gelden of alleen tijdens wedstrijden.

2.3 De EIFAC-code

De Nederlandse gedragsregels dienen te voldoen aan de regels voor sportvisserij uit de *EIFAC code of Practice for Recreational Fisheries* uit 2008, de zogenoemde EIFAC-code, opgesteld door de European Inland Fisheries Advisory Commission (EIFAC).¹ De EIFAC-code is een aanvulling op de *Code of Conduct for Responsible Fisheries* uit 1995, die is gericht op duurzame visserij in het algemeen. Nederland is lid van de EIFAC, waarmee het zich committeert aan de EIFAC-code. De code uit 2008 haakt hierop aan door niet-bindende regels te stellen voor duurzame sportvisserij.

Voor dit onderzoek zijn artikel 7 en met name artikel 9 van de EIFAC-code van belang (beide EIFAC-artikelen zijn opgenomen in bijlage 2). In deze artikelen wordt bepaald dat landen naleving en handhaving van regels rond sportvisserij moeten waarborgen en worden inhoudelijke regels voor welzijn van gevangen vis gegeven.

Artikel 7 en 9 EIFAC-code

Instrumenten voor naleving en handhaving (artikel 7 EIFAC-code)

Artikel 7 van de EIFAC-code verplicht autoriteiten te zorgen voor instrumenten om naleving en handhaving van visserij- en andere relevante regelgeving te waarborgen. Ook moeten ze vissers tijdig en begrijpelijk informeren over relevante regelgeving.

Regels voor vissenwelzijn (artikel 9 EIFAC-code)

Artikel 9 van de EIFAC-code stelt regels voor het welzijn van gevangen vissen. De volgende onderwerpen komen aan de orde:

- bewustmaking van vissers van gevolgen van sportvisserij voor vissen
- gebruik van materiaal: hengels, leefnetten, etc.
- omgaan met gevangen vis: onthaken, doden, tijdelijk gevangen houden van vis
- gebruik van vissen als levend aas
- opnieuw uitzetten van gevangen vis (incl. gewonde vis)
- wijze van beoordeling van gevangen vis, bijv. in viswedstrijden: wegen, fotograferen

¹ EIFAC is een commissie van de FAO.

2.4 De Gedragscode Sportvisserij bezien vanuit de risico's voor vissenwelzijn en de EIFAC-code

Ter vergelijking hebben we voor ieder in paragraaf 2.1 onderscheiden risico de regels uit de EIFAC- en Gedragscode geïventariseerd en naast elkaar gezet in bijlage 3.

Algemeen

Op algemeen niveau doen zich twee verschillen voor tussen beide Codes. Het eerste is dat de EIFAC-code een integraal geheel vormt terwijl de Nederlandse Gedragscode lijkt opgebouwd uit verschillende onderliggende codes. Een tweede verschil op algemeen niveau is dat de EIFAC-code wel en de Gedragscode niet verwijst naar de gevolgen van sportvisserij voor vissenwelzijn. De Nederlandse Leefnetcode stelt expliciet dat 'gebruik van een leefnet zeker niet nadelig hoeft te zijn voor bewaarde vis'.

Het gedeelte van de EIFAC-code dat betrekking heeft op vissenwelzijn (artikel 9) opent met het principiële uitgangspunt (artikel 9.1) dat sportvisserij moeten accepteren dat sportvisserij:

- tot gevolg kan hebben dat vissen sterven ('may result in killing')
- leidt tot fysieke beschadiging van de vis ('will induce physical damage')
- stress bij vissen tot gevolg kan hebben ('may induce a stress response')
- fysieke beschadiging en stress de gezondheid van de vis kunnen aantasten ('may affect the fitness of the individual fish').

De Code vervolgt (artikel 9.2) dat sportvisserij zich er verder van bewust moeten zijn dat gevangen levende of dode vis een bron kan zijn voor vis- of andere ziekten waarvoor een aangifteplicht geldt ('captured live or dead fish may be vectors for spreading of notifiable fish- and other diseases').

De codes en de verschillende risico's

Wanneer we per risicofactor de codes onderling vergelijken, valt het volgende op.

- De EIFAC-code is uitgebreider dan de Gedragscode. Er wordt vaker verwezen naar het belang van een visvriendelijke uitrusting, zonder overigens altijd concreet te worden wat dat is (zo worden bijvoorbeeld geen weerhaakloze haakjes genoemd). Wel wordt bijvoorbeeld voor het onthaken gebruik van geschikt onthakingsmateriaal aanbevolen terwijl de Nederlandse Code hierover niets zegt. Ook bij het haken van de vis, de dril en het landen adviseert de EIFAC-code het gebruik van geschikt materiaal. In de Nederlandse Code wordt voor deze fasen alleen in de Code van de Karperstudiegroep verwezen naar het gebruik van 'visvriendelijke systemen' en het gebruik van een onthaakmat. Wat materiaalgebruik betreft is de Nederlandse leefnetcode zeer gespecificeerd in vergelijking tot de EIFAC-code.
- In tegenstelling tot de EIFAC-code adviseert de Gedragscode niet expliciet de lijn te knippen bij een diepgeslikte haak. In de Nederlandse Gedragscode is expliciet opgenomen de haak voorzichtig te verwijderen. Dit ontbreekt in de EIFAC-code die daarentegen expliciet aandacht besteedt aan het beetpakken van de vis tijdens het onthaken. De EIFAC-code besteedt geen aandacht aan het gebruik van de onthaakmat.
- De EIFAC-code is in vergelijking tot de gedragscode tamelijk uitgebreid ten aanzien van het meten en fotograferen van vissen.

- Met betrekking tot het terugzetten van de vis adviseert de EIFAC-code expliciet geen gewonde of verzwakte vissen terug te zetten en vissen zo snel mogelijk terug te zetten. De Gedragscode zegt hierover niets.
- Beide codes bevatten zowel expliciet als impliciet benoemde materialen en handelingen. Voorbeelden van expliciete beschrijvingen zijn: gebruik van hakensteker of leefnet en het aanraken van vis met natte handen. Voorbeelden van impliciete beschrijvingen zijn 'visvriendelijke en geschikte materialen', 'het voorzichtig verwijderen van de haak'.

De overall conclusie van de vergelijking van beide codes luidt dat het belangrijkste verschil tussen beide codes is er in gelegen dat de EIFAC-code expliciet stelt dat het vissenwelzijn door sportvisserij wordt aangetast: volgens de code leidt sportvissen tot fysieke schade en kan het leiden tot aantasting van de gezondheid van gevangen vis, stress en de dood.

Daarnaast benoemt de EIFAC-code meer aandachtspunten om de aantasting van vissenwelzijn zoveel mogelijk te beperken dan de Gedragscode, hoewel dit meestal niet in een concreet aanbevolen handeling resulteert. Het algemene beeld is dan ook dat de Gedragscode, met uitzondering van het landen en drillen, fotograferen en meten en het terugzetten van vis in hoge mate invulling geeft aan de EIFAC-code.

De geraadpleegde deskundigen zijn van mening dat het aanbeveling verdient dat sportvisserij worden gewezen op hun zorgplicht en naar het voorbeeld van de EIFAC-code bewust worden gemaakt van de aantasting van het vissenwelzijn als gevolg van sportvisserij.

Voorts is het aan te bevelen de Nederlandse Gedragscode nog eens goed langs de EIFAC-code te houden en waar mogelijk adviezen uit de EIFAC-code over te nemen.

Tenslotte komt de 'versnippering' van de Gedragscode over verschillende en tamelijk los van elkaar staande onderliggende codes de duidelijkheid van de codes niet ten goede. In die zin lijkt het aan te bevelen de verschillende codes te integreren tot één 'echte' Gedragscode. Op dit punt komen we terug in hoofdstuk 4.

3 Toezicht op de opvolging van de gedragsregels

Belangrijk voor de opvolging van de Gedragscode is de wijze waarop toezicht wordt gehouden op de opvolging ervan. In dit hoofdstuk staan we stil bij de wijze waarop het toezicht is georganiseerd en in de praktijk plaatsvindt.

Zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven bestaat de Gedragscode voor een beperkt gedeelte uit bindende wettelijke regels (vergunningvoorwaarden en wettelijke bepalingen) en vooral uit niet-bindende gedragsadviezen. Bij overtreding van wettelijk bindende regels kan worden teruggevallen op de Visserijwet en de Gezondheid- en Welzijnswet van dieren waarin onderwerpen als mishandeling en zorgplicht zijn opgenomen.

3.1 Toezichtsstructuur

Voor 2007 dienden sportvissers voor het vissen in het binnenwater conform de Visserijwet te beschikken over een algemeen publiekrechtelijk document (de sportvisakte) en een privaatrechtelijk document, de schriftelijke toestemming van een watereigenaar om in diens water te vissen (de visvergunning).

Vanaf 2007 is de sportvisakte afgeschaft en zijn de paar duizend visvergunningen van de 900 aangesloten hengelsportverenigingen samengebracht in de VISpas en bijbehorende Lijsten van Viswateren. Met de invoering van de VISpas in 2007 is de vergunninguitgifte overgegaan naar de sportvisserijsector. De VISpas wordt nu centraal via Sportvisserij Nederland op naam uitgegeven. De meeste sportvissers bezitten dus hetzelfde visdocument. Houders van een (Kleine) VISpas worden door Sportvisserij Nederland centraal geregistreerd.

De Waterpolitie en regionale politiekorpsen zien toe op naleving van de Visserijwet en de Gezondheid- en Welzijnswet. Sportvisserij Nederland ondersteunt dit toezicht door opleiding van agenten en voorlichtingsmateriaal. Het toezicht op de naleving vindt in belangrijke mate plaats door de sector zelf door middel van de inzet van ongeveer 150 Bijzondere Opsporingsambtenaren (BOA's) van Sportvisserij Nederland en ruim 800 door Sportvisserij Nederland opgeleide en gecertificeerde verenigingscontroleurs. De verenigingscontroleurs zijn voorzien van herkenbare kleding. Lokaal en regionaal wordt samengewerkt tussen BOA's, verenigingscontroleurs en de politie.

Akte van bevoegdheid

Zowel BOA's als verenigingscontroleurs zijn vrijwilligers. Meerdere BOA's van Sportvisserij Nederland zijn in het dagelijks leven al BOA of politieagent. BOA's zijn alleen bevoegd voor de taken die in hun akte van bevoegdheid staan. Dit betekent dat een BOA werkzaam bij bijvoorbeeld de Nederlandse Spoorwegen niet (volledig) beschikt over de bevoegdheden die een BOA van Sportvisserij Nederland nodig heeft. In de meeste gevallen hebben BOA's van Sportvisserij Nederland daarom twee aktes van bevoegdheid: één voor hun reguliere werk en één voor het toezicht op sportvisserij. Alleen agenten hebben geen aparte akte van bevoegdheid nodig, omdat zij algemeen opsporingsbevoegd zijn.

Bevoegdheden

In tegenstelling tot politiefunctionarissen en BOA's hebben verenigingscontroleurs geen opsporingsbevoegdheid. Een bestuurslid van een hengelsportvereniging vat de bevoegdheden van verenigingscontroleurs samen als 'foei' roepen en de (Kleine) VISpas innemen. Uit onderstaand kader blijkt dat dit niet ver bezijden de waarheid is.

Bevoegdheden van BOA's, politie en verenigingscontroleurs

BOA en politie:

- Bezittingen controleren, bijvoorbeeld in de kofferbak of in de boot kijken
- Materiaal innemen
- Beboeten
- Legitimatie vragen (een (Kleine) VISpas is geen geldig legitimatiebewijs)
- Een visser *aanhouden*
- Elk water controleren

Verenigingscontroleur:

- Voorlichting geven
- Een waarschuwing geven
- De (Kleine) VISpas innemen
- Een visser *staande* houden (de controleur schakelt politie of BOA in)
- Alleen het water van de vereniging controleren
- Vragen naar leeftijd of jeugdpas (niet naar legitimatie)

Een BOA of een agent mag geen VISpas of Kleine VISpas innemen, omdat deze eigendom is van de uitgevende lokale hengelsportvereniging of Sportvisserij Nederland. Een verenigingscontroleur mag dit wel en moet de pas zo spoedig mogelijk na inname afgeven aan Sportvisserij Nederland. De vereniging kan vervolgens ook besluiten om het lid van wie de pas is ingenomen te royeren. Het royeren van een lid lijkt echter weinig voor te komen. Ook kan een lid dat geroyeerd is in de praktijk nog gemakkelijk lid worden van een andere vereniging. Royementen worden niet centraal bijgehouden, waardoor verenigingen geen zicht hebben op de achtergrond van nieuwe leden. Binnen Sportvisserij Nederland wordt momenteel gewerkt aan een eenduidig intern landelijk sanctiereglement, inclusief procedures en centraal register wat betreft royementen.

Als een overtreding ernstig genoeg is mag een BOA of een agent een visser *aanhouden*, oftewel arresteren. Een verenigingscontroleur mag hengelaars echter alleen *staande* houden: vragen naar naam adres en woonplaats. De controleur mag echter niet eisen dat een visser zich legitimeert.

Kortom, bij een verenigingscontroleur is vooral de sociale controle en de voorlichting van belang. Zij hebben één sanctiemiddel – het innemen van een (Kleine) VISpas – waar BOA's en agenten er meerdere hebben, variërend van het innemen van materiaal tot het aanhouden van vissers.

3.2 Controle en handhaving langs de waterkant

Uit interviews met hengelsportverenigingen, controleurs en politie komt naar voren dat de controlefrequentie behoorlijk hoog is. Uit de telefonische enquête onder sportvissers blijkt dat van de vissers die minder dan 40 keer per jaar vissen in 2009 18% is gecontroleerd en van degenen die vaker vissen 37% (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1 Aantal malen gecontroleerd in 2009 naar visfrequentie (n = 695)

Aantal malen gecontroleerd in 2009	Aantal malen dat wordt gevisst per jaar		Totaal
	40 of meer	minder dan 40	
0	63%	82%	76%
1	17%	10%	12%
2	7%	3%	4%
3	4%	2%	2%
4	1%	1%	1%
5	2%	0%	1%
6 en meer	6%	1%	3%
Totaal	100%	100%	100%

Controles niet altijd planmatig

Uit interviews met lokale hengelsportverenigingen en controleurs leiden wij af dat de controle niet altijd planmatig verlopen. De oorzaak is gelegen in het vrijwillige karakter van het handhavingstelsel. Verenigingscontroleurs en BOA's zijn allen vrijwilligers die de controle meestal naast hun reguliere werk uitvoeren. Sommige BOA's en controleurs kunnen hun controle- en handhavingactiviteiten combineren met hun baan, zoals medewerkers van Staatsbosbeheer, Natuurbeheer en de politie.

Een ander kenmerk van het stelsel is dat controle en handhaving niet centraal worden geregeld. De controle door BOA's wordt meestal regionaal door de federaties aangestuurd en de controle door verenigingscontroleurs lokaal vanuit de betreffende hengelsportverenigingen. Het moment van controle vindt naar eigen inzicht van de verenigingscontroleurs en BOA's plaats. Ondersteuning wordt evenmin centraal geregeld. BOA's en verenigingscontroleurs gaan veelal gescheiden op pad. Indien noodzakelijk kunnen controleurs de politie of een BOA bellen voor ondersteuning. Een BOA of een agent die in de buurt is, komt dan op de oproep af. Ondersteuning kan niet via een centraal punt worden opgeroepen, verenigingscontroleurs moeten zelf beschikken over de telefoonnummers van BOA's in de regio.

Soms gaan verenigingscontroleurs samen met BOA's of agenten op pad. Dit doen zij enkele malen per jaar. Verenigingen maken hier zelf afspraken over met de lokale politie of dienen bij hun federatie een aanvraag in voor een BOA.

Hoewel de controle decentraal is geregeld, is er wel een centraal overzicht van controleactiviteiten van BOA's. Zij houden via de website boaregistratie.nl bij hoeveel uren ze hebben gecontroleerd, het aantal kilometers dat ze hebben afgelegd en welke overtredingen ze hebben aangetroffen. Een dergelijk systeem wordt momenteel ontwikkeld voor verenigingscontroleurs.

In hoofdstuk 2 is geconstateerd dat gedragsregels veelvuldig tamelijk abstract zijn geformuleerd, bijvoorbeeld 'ga verantwoord om met het gebruik van de bewaarzak'. Daarnaast is het dikwijls moeilijk de te controleren gedragingen waar te nemen, zoals het alleen aanraken van vis met natte handen. Dit maakt controle op de opvolging van de gedragsregels lastig. In de praktijk wordt daarom ook voornamelijk gecontroleerd op de aanwezigheid van juiste papieren, of een visser niet teveel hengels of gevangen vis heeft en of een leefnet groot genoeg en niet te vol is. Door middel van voorlichting probeert Sportvisserij Nederland de naleving van andere aspecten te stimuleren (zie hoofdstuk 4).

Toch is de handhaving op de juiste papieren etc. niet altijd waterdicht. Vissers waarschuwen elkaar als er een controleur, BOA of agent in de buurt is om hengels en te veel gevangen vissen te verstopten/vrij te laten. Ook kan een verenigingscontroleur niet altijd controleren of een hengelaar te veel vis wil meenemen, bijvoorbeeld als de vissen in de kofferbak van een auto liggen. Een verenigingscontroleur is immers niet bevoegd bezittingen te doorzoeken. Ten slotte zijn controleurs veelal lid van dezelfde vereniging als de vissers die ze controleren. Hierdoor bestaat het risico dat ze niet iedereen even streng controleren. Controleurs geven namelijk zelf aan vissers die zij al tijden kennen en vertrouwen, niet te controleren. Ze zien ook meer in een 'zachte aanpak' van waarschuwen en voorlichten dan handhaving.

Ingeschatte pakkans

In de telefonische enquête is de vissers gevraagd hoe hoog zij de pakkans schatten wanneer wordt gevist met meer hengels dan toegestaan en wanneer een vis slecht wordt behandeld. De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.2. Van de respondenten schat 70% de pakkans bij het vissen met meer hengels dan toegestaan klein in; wat betreft het slecht behandelen van vis schat 92% de pakkans klein in.

Tabel 3.2 Geschatte pakkans

Pakkans	Vissen met meer hengels dan toegestaan (n=705)	Slecht behandelen vis (n=705)
Groot	10%	3%
Behoorlijk	20%	5%
Klein	70%	92%
Totaal	100%	100%

Geïnterviewde controleurs, BOA's en politiefunctionarissen zijn van mening dat in het algemeen, mede omdat vissers zich bewust zijn van de publieke discussie over dierenwelzijn, visvriendelijk wordt gevist en dat incidenteel sprake is van wangedrag. Ook de sociale controle onder vissers draagt volgens hen bij aan verantwoord vissen.

4 Communicatie verantwoord vissen

Het beleid over vissenwelzijn en dus ook de communicatie daarover is grotendeels belegd bij de sector, ofwel de koepelorganisatie Sportvisserij Nederland, de federaties en lokale hengelsportverenigingen. Het ministerie van LNV houdt zich op afstand en communiceert zelf niet actief naar de doelgroep over vissenwelzijn. Binnen deze context heeft de Dierenbescherming een kritische rol. De organisatie is van mening dat rekening gehouden moet worden met vissenwelzijn en erkent sportvissen niet als legitieme sport. Wel vindt de organisatie het belangrijk om te communiceren over vissenwelzijn naar het brede publiek. Dit doet de Dierenbescherming via de landelijke website.¹

In dit hoofdstuk gaan we in op de wijze waarop welzijnsregels aan sportvissers worden gecommuniceerd door Sportvisserij Nederland en lokale hengelsportverenigingen. We staan apart stil bij voorlichting van jeugdige vissers. Tot slot bezien we in hoeverre sportvissers op de hoogte zijn van regels uit de Gedragscode en wat de belangrijkste bronnen van informatie over de regels zijn.

4.1 Communicatie Sportvisserij Nederland

Uitgangspunt van de communicatie over vissenwelzijn door Sportvisserij Nederland is dat het plezier van sportvissen opweegt tegen het 'korte en beperkte ongemak' dat de vis ondervindt tengevolge van het vissen.² Sportvisserij Nederland is hiermee terughoudender over de (mogelijke) gevolgen van sportvissen voor vissenwelzijn dan de EIFAC-code die onomwonden stelt dat vissers zich ervan bewust moeten zijn dat sportvissen leidt tot fysieke beschadiging van vissen en kan leiden tot stress en het sterven van vis.

Sportvisserij Nederland vindt het van belang dat het ongemak voor vissen zo minimaal mogelijk is. Binnen de communicatie over sportvisserij besteedt de organisatie daarom aandacht aan respectvolle en verantwoorde omgang met gevangen vis. In de communicatie over verantwoord vissen zijn twee niveaus te onderscheiden: communicatie van en over de Gedragscode als zodanig en verantwoord vissen als onderdeel van de algemene voorlichting over vistechnieken en -materialen.

Sportvisserij Nederland richt zich op alle sportvissers en specifiek op vissers met een Kleine VISpas en houders van de gewone VISpas. Binnen de doelgroep van sportvissers wordt bijzondere aandacht aan voorlichting van jeugdige sportvissers besteed (zie paragraaf 4.3). Naast de doelgroep van vissers, richt Sportvisserij Nederland zich op de Nederlandse samenleving als geheel.

¹ www.dierenbescherming.nl

² Citaat afkomstig van website Sportvisserij Nederland, Stellingen vissenwelzijn, http://www.sportvisserij nederland.nl/vis_en_water/dierenwelzijn/?page=stellingen (21 december 2009)

Om deze doelgroepen te bereiken, maakt Sportvisserij Nederland gebruik van diverse communicatiekanalen:

- 1 Landelijke lijst viswateren (500.000)
- 2 Websites Sportvisserij Nederland (o.a. www.sportvisserijnederland.nl en www.stekkie.nl) (1,5 miljoen bezoekers in 2009 en maandelijks gemiddeld 260.000) en andere hengelsportwebsites
- 3 Hengelsportbladen als Het VISblad (oplage van ongeveer 500.000), Stekkiemagazine (100.000), Visionair (5000). Sportvisserij Nederland levert tevens bijdragen aan andere visbladen.
- 4 Voorlichting via het televisieprogramma Vistv (gemiddeld 250.000 kijkers per aflevering)
- 5 Landelijke en regionale hengelsportbeurzen (ca 100.000 bezoekers)
- 6 Cursussen en presentaties
- 7 Aangesloten hengelsportverenigingen (900), 8 federaties en 3 landelijke specialistenorganisaties met hun eigen media (clubbladen, eigen websites, etc)
- 8 Voorlichting via ruim 1000 hengelsportzaken
- 9 Digitale nieuwsbrieven naar 10.000 vrijwilligers
- 10 Brochures en boeken.

Ook nieuwe ontwikkelingen omtrent de gedragscode, visvriendelijke materialen en methoden worden langs deze wegen gecommuniceerd. Voorbeelden zijn de onlangs uitgekomen brochure Gedragscode zeesportvisserij en de twee jaar geleden verschenen dvd Verantwoord karpervissen.

Communicatie over de Gedragscode

Het eerste niveau waarop Sportvisserij Nederland over welzijnsregels communiceert is via de Gedragscode Sportvisserij. De Gedragscode is in verschillende documenten opgenomen. De Code is terug te vinden in de Landelijke en Kleine Lijst van viswateren behorend bij de (Kleine) VISpas. Hiernaast staat de Gedragscode op de website van Sportvisserij Nederland¹ en op Stekkie.nl, de website over sportvissen voor kinderen (zie ook paragraaf 4.3 over voorlichting van de jeugd).²

In hoofdstuk 2 is geconstateerd dat de Gedragscode niet uit een 'formeel' document bestaat, maar eerder een samenvoeging is van verschillende gedragsregels. We zien dit ook terug in de communicatie over verantwoord vissen. In de lijsten van viswateren is de Gedragscode opgenomen als een aantal losse regels en codes. Een inleiding of kader ontbreekt, waardoor de status van de code onduidelijk is. De onduidelijke status wordt ook veroorzaakt doordat de code is opgenomen tussen de afdwingbare vergunningvoorwaarden en wettelijke regels in.

¹ Website Sportvisserij Nederland, Gedragscode Sportvisserij, overzicht van geldende wet- en regelgeving omtrent sportvisserij:
http://www.sportvisserijnederland.nl/vispas/visserijwet_en_regels/?page=gedragscode%5Fsportvisserij
(21 december 2009)

² De Gedragscode op Stekkie.nl: <http://www.stekkie.nl/jeugdvispas-2/> (21 december 2009)

Een tweede constatering betreft de communicatie van de Gedragscode via de website van Sportvisserij Nederland. In de eerste plaats is de code lastig vindbaar; ze is verspreid over twee verschillende tabbladen.

- 'Vis en Water/Vissenwelzijn.

Dit tabblad bevat een verhandeling/visie op vissenwelzijn in relatie tot sportvisserij.

- Vispas/Visserijwet en regels/Gedragscode Sportvisserij.

Op dit tabblad worden, na een verwijzing naar de gesloten tijden voor aas- en vissoorten en de minimummaten, de loodcode, de leefnetcode, (regels voor) omgaan met vis en de Gedragscode Karperstudiegroep Nederland gegeven. Verder bevat het tabblad een link naar het hierboven genoemde tabblad en naar een uitgebreide brochure 'Verstandig sportvissen' waarin aanvullend op de gedragscode een aantal aanbevelingen is opgenomen.

Ook de Gedragscode op Stekkie.nl is lastig te vinden. Voorts bevat ze op deze site meer regels (zet de vis onbeschadigd terug in hetzelfde water en dood een vis meteen door een krachtige tik op de kop als hij wordt gebruikt voor consumptie of als aasvis) dan de Code op de website van Sportvisserij Nederland.

Communicatie visvriendelijke technieken en materialen

Impliciet communiceert Sportvisserij Nederland uitgebreid over verantwoord vissen als onderdeel van de communicatie over vistechnieken en het materiaalgebruik. Voor de verschillende fasen (aanhaken, drillen, landen, onthaken, terugzetten, bewaren en doden) van het vissen wordt bijvoorbeeld in de hierboven genoemde brochure 'Verstandig sportvissen' aangegeven hoe te handelen om het ongemak voor de vis zoveel mogelijk te beperken.¹

Voorlichting Kleine VISpas

Sportvisserij Nederland streeft ernaar om houders van de Kleine VISpas te stimuleren een VISpas aan te schaffen, zodat zij beter worden voorgelicht over regels omtrent verantwoord vissen. Op de Kleine Vispas is op de achterzijde een aantal gedragsregels opgenomen. Daarnaast ontvangen houders van een Kleine VISpas bij aankoop een brochure met de andere gedragsregels en codes en ontvangen ze twee keer per jaar Het Visblad.

Volgens geïnterviewden is een knelpunt in de voorlichting van vissers met een Kleine VISpas dat de postkantoren, waar de Kleine VISpas kan worden aangeschaft, weinig voorlichting geven over de regels. Vissers met een VISpas zouden beter voorgelicht worden, onder andere omdat zij lid zijn van een hengelsportvereniging en vaker het VISblad ontvangen.

4.2 Communicatie hengelsportverenigingen

Uit interviews met lokale hengelsportverenigingen komt naar voren dat zij, net als Sportvisserij Nederland, verantwoord vissen belangrijk vinden. De geïnterviewde verenigingen hechten er waarde aan dat hun leden op de hoogte zijn van de regels en kennis hebben van visvriendelijk materialen en -technieken. Verenigingen lichten hun leden voor over verantwoord vissen als onderdeel van hun algemene communicatie-uitingen.

¹ NVVS, Verstandig sportvissen: Verantwoord en respectvol omgaan met vis

Hengelsportverenigingen maken voor de voorlichting van hun leden gaarne gebruik van de communicatie van Sportvisserij Nederland. Uit interviews blijkt dat met name het VISblad een bekende informatiebron onder lokale hengelsportverenigingen is. In eigen communicatie-uitingen als het clubblad, nieuwsbrieven, ledenbijeenkomsten, cursussen en voorlichtingsavonden besteden verenigingen ook aandacht aan milieu en (regels over) verantwoord vissen. Hiernaast komt het voor dat verenigingen hun leden aanvullend over welzijnsregels informeren. Een voorbeeld is het opstellen van een gedragsreglement met de landelijk geldende regels en eigen aanvullingen.

4.3 Voorlichting jeugdige vissers

Zowel Sportvisserij Nederland als hengelsportverenigingen richten zich binnen de doelgroep van sportvissers sterk op voorlichting van jeugdige vissers. Kinderen worden voorgelicht over de basistechnieken van het vissen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan verantwoord vissen.

Sportvisserij Nederland zet sterk in op voorlichting van jeugd en jongeren over het (leren) vissen en over de leefomgeving van de vis zelf. Via de lagere school geven door Sportvisserij Nederland opgeleide 'vismeesters' kinderen informatie. Volgens een respondent neemt de vraag naar voorlichting van scholen de laatste jaren toe. Er is inmiddels een wachtlijst voor scholen die een vismeester willen boeken. Voorbeelden van andere voorlichtingsactiviteiten gericht op jeugdige vissers zijn:

- Bij Sportvisserij Nederland is een startset met vismateriaal en informatie over de basistechnieken voor beginnende, jonge vissers te koop. Uit interviews met hengelsportverenigingen blijkt dat verenigingen deze startset vaak aanschaffen voor hun jeugdige leden.
- In 2009 heeft Sportvisserij Nederland een website over sportvissen speciaal voor de jeugd gelanceerd, het eerder genoemde Stekkie.nl.¹ Op de website kunnen kinderen een eigen profiel aanmaken, waarop ze kunnen bijhouden hoeveel vis ze vangen en foto's kunnen plaatsen. Op de website wordt ook aandacht besteed aan de Jeugdvispas en gedragsregels omtrent vissen.
- Het Lespakket Vissenschool (jaarlijkse oplage van bijna 10.000) wordt gebruikt door basisscholen, hengelsportverenigingen en anderen.
- Cursusboekjes Vissen mijn sport en andere gerichte jeugdbrochures.
- Daarnaast zijn (sinds eind jaren '80) honderden vrijwilligers van hengelsportverenigingen opgeleid als jeugdbegeleiders in de hengelsport.

Hengelsportverenigingen lichten kinderen ook voor over sportvissen. Kinderen worden bijvoorbeeld voorgelicht tijdens de wedstrijden die zij organiseren, worden betrokken bij activiteiten binnen de vereniging en krijgen voorlichtingsmateriaal met uitleg over vistechnieken. Verenigingen geven jeugdige leden ook cursussen, waar ze de basistechnieken van het sportvissen leren.

Niet alle verenigingen organiseren cursussen: sommige geïnterviewde hengelsportverenigingen geven aan dat zij te weinig jeugdleden hebben of door een gebrek aan actieve vrijwilligers niet in staat cursussen te organiseren. Om toch een cursus voor de jeugd te kunnen organiseren, werken verenigingen wel eens samen.

¹ www.stekkie.nl

4.4 Bekendheid met regels verantwoord vissen

Een interessante vraag is in hoeverre gedragsregels over verantwoord vissen bekend zijn onder sportvissers. Om deze vraag te beantwoorden, is in de telefonische enquête onder sportvissers gevraagd om regels op te noemen omtrent verantwoord vissen.

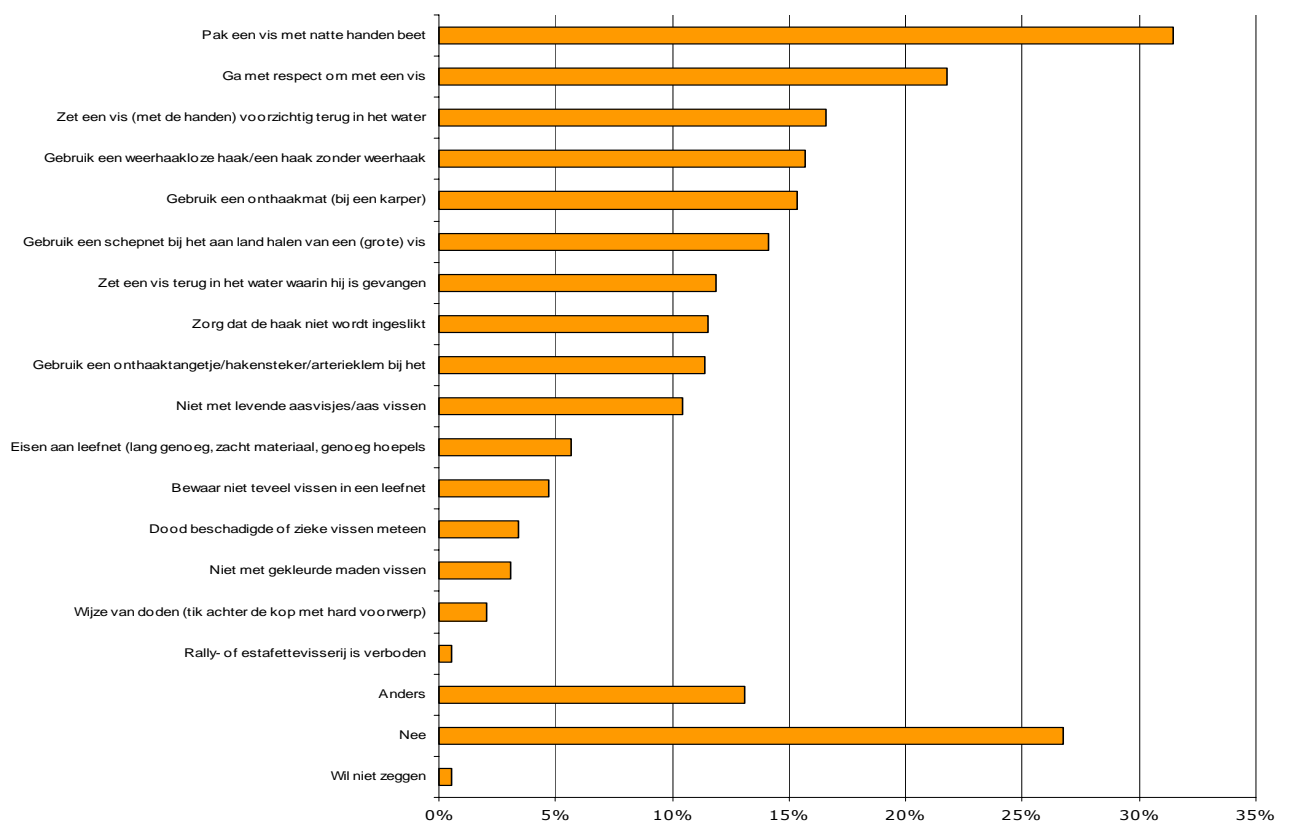
Bijna driekwart (72%) van de sportvissers is in staat tenminste één regel met betrekking tot verantwoord vissen op te noemen. De bekendste drie gedragsregels zijn (zie figuur 4.1):

- een vis beetpakken met natte handen (genoemd door 31% van de respondenten).
- met respect omgaan met vis (22%)
- het voorzichtig terugzetten van vis (17%).

Ruim een kwart (27%) van de respondenten is echter niet in staat tenminste één regel op te noemen. Jongeren zijn minder goed op de hoogte van de regels dan oudere vissers: 40% van de jongeren kan geen enkele regel noemen tegen 23% van de respondenten van 19 tot en met 45 jaar oud en 28% van de vissers van 46 of ouder. Verder valt op dat Kleine VIS-pashouders minder goed op de hoogte van de regels zijn dan houders van een VISpas.

Overigens wil het feit dat men geen gedragsregel voor verantwoord vissen kan noemen, niet automatisch zeggen dat men zich niet aan de regels zou houden. Voor een belangrijk deel valt visvriendelijk gedrag samen met gebruikelijke vistechnieken. Een visser kan een techniek dus automatisch toepassen zonder zich ervan bewust te zijn dat hij daardoor optimaal handelt vanuit het oogpunt van vissenwelzijn.

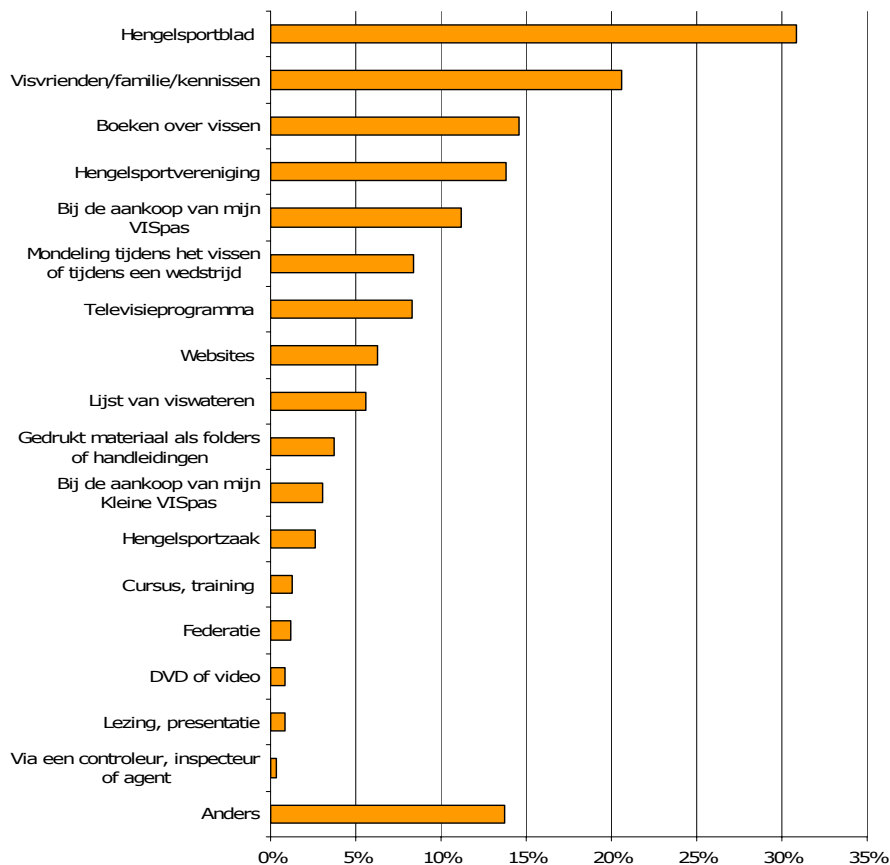
Figuur 4.1 Bekendheid regels verantwoord vissen
(n=705; meerdere antwoorden mogelijk)

Informatiebronnen over regels

De respondenten die regels over verantwoord vissen kennen, hebben deze kennis in de eerste plaats uit hengelsportbladen (zie figuur 4.2): een derde (31%) van hen haalt hier informatie over regels over verantwoord vissen vandaan. Vrienden, familie en kennissen zijn voor sportvissers de op een na belangrijkste bron van informatie over de regels (21%), gevolgd door boeken over vissen (15%) en de hengelsportvereniging (14%). Een kleine groep (7%) heeft wel eens een cursus of presentatie over hoe te vissen gevolgd.

Figuur 4.2 Bronnen van informatie over welzijnsregels voor sportvissers (n=473; meerdere antwoorden mogelijk)

Kleine VISpashouders lezen minder vaak hengelsportbladen dan VISpashouders. Vrienden, familie en kennissen zijn de belangrijkste bron van informatie over regels over verantwoord vissen voor Kleine VISpashouders. Dit geldt ook voor jongeren. Jongeren maken daarnaast meer gebruik van internet dan oudere vissers: 15% vindt informatie over welzijnsregels op het internet tegen 6% van zowel vissers tussen de 19 en 45 jaar en vissers van 46 jaar of ouder. Opvallend is dat jeugdige vissers in vergelijking met vissers ouder dan 19 jaar het minst vaak informatie krijgen van de hengelsportvereniging. In vergelijking met vissers ouder dan 19 jaar volgen jongeren vaker een cursus over hoe te vissen: 13% heeft wel eens een cursus gevolgd.

5 Verantwoord vissen

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal in hoeverre houders van de VISpas en Kleine VISpas verantwoord vissen. Alvorens we in paragraaf 5.2 uitgebreid ingaan op deze vraag, staan we in paragraaf 5.1 kort stil bij een aantal kenmerken van de pashouders. De gegevens voor dit hoofdstuk zijn grotendeels verzameld door middel van de in hoofdstuk 1 besproken telefonische enquête.

Leeswijzer bij de tabellen

In de telefonische enquête zijn vragen opgenomen waarop meerdere antwoorden mogelijk zijn. Dit betekent dat de som van het percentage respondenten per antwoordmogelijkheid groter kan zijn dan 100%. Tenzij anders aangegeven zijn de percentuele verdelingen van deze vragen gebaseerd op het aantal respondenten.

5.1 Karakteristiek van de (Kleine) VISpashouders

VISpas en Kleine VISpas

Zoals aangegeven in paragraaf 1.2.1 zijn er circa 453.000 pashouders van tenminste 14 jaar, waarvan 359.000 (79%) houders van een VISpas en 94.000 (21%) houders van een Kleine VISpas.

Ten behoeve van het onderzoek zijn de pashouders in drie leeftijdscategorieën ingedeeld: jeugdigen (14 tot en met 18 jaar), vissers van 19 tot en met 45 jaar en vissers van 46 jaar en ouder. Onder de jeugdige sportvissers is het aandeel VISpashouders (85%) iets groter dan onder de vissers van 19 tot en met 45 jaar (81%) en de vissers van tenminste 46 jaar (78%).

Demografische kenmerken

Uit de door Sportvisserij Nederland geleverde steekproefbestanden is af te leiden dat 9% van de Kleine VISpashouders en 4% van de VISpashouders vrouw is. Het aandeel vrouwen onder alle pashouders tezamen bedraagt 5%.

In tabel 5.1 is de leeftijdsverdeling van de pashouders afgezet tegen de leeftijdsverdeling in de Nederlandse bevolking van tenminste 14 jaar.

Tabel 5.1 Leeftijdsverdeling VISpashouders en Nederlandse bevolking van tenminste 14 jaar

Leeftijd in jaren	VISpas	Kleine VISpas	Totaal	Nederlandse bevolking		
				Totaal	Mannen	Vrouwen
14 t/m 18	5%	3%	5%	7%	8%	7%
19 t/m 45	40%	35%	39%	44%	45%	43%
≥ 46	55%	62%	57%	49%	48%	51%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

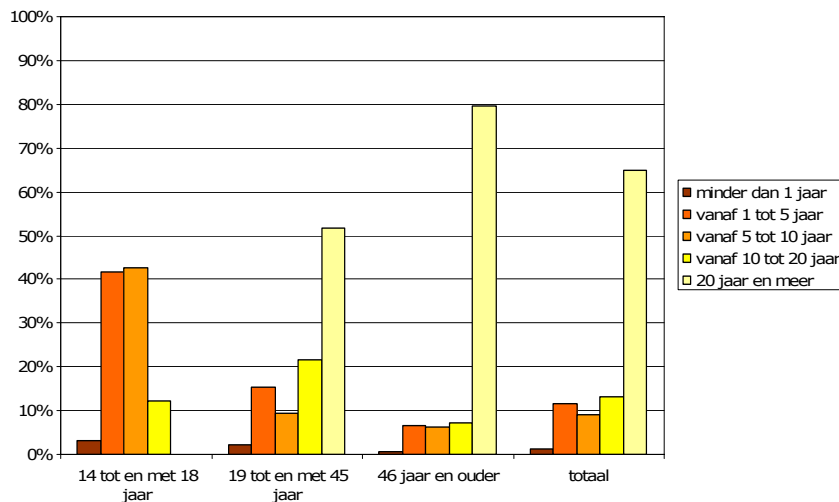
Uit de tabel blijkt dat de leeftijdsverdeling binnen de populatie van VISpashouders in grote lijnen een afspiegeling is van de leeftijdsverdeling binnen de Nederlandse bevolking. Rela-

tief gezien is de leeftijdsgroep van 46 jaar en ouder iets sterker vertegenwoordigd onder de pashouders dan in de gehele bevolking.

Aantal jaren viservaring

Uiteraard hangt het aantal jaren viservaring nauw samen met de leeftijd van de pashouders. Uit onderstaande figuur blijkt dat ruim 80% van de pashouders van 14 tot en met 18 jaar 1 tot 5 jaar viservaring heeft. Van de sportvissers van 19 tot en met 45 heeft ruim 20% 10 tot 20 jaar en ruim de helft meer dan 20 jaar ervaring. Van de sportvissers van 46 jaar en ouder heeft 80% meer dan 20 jaar ervaring.

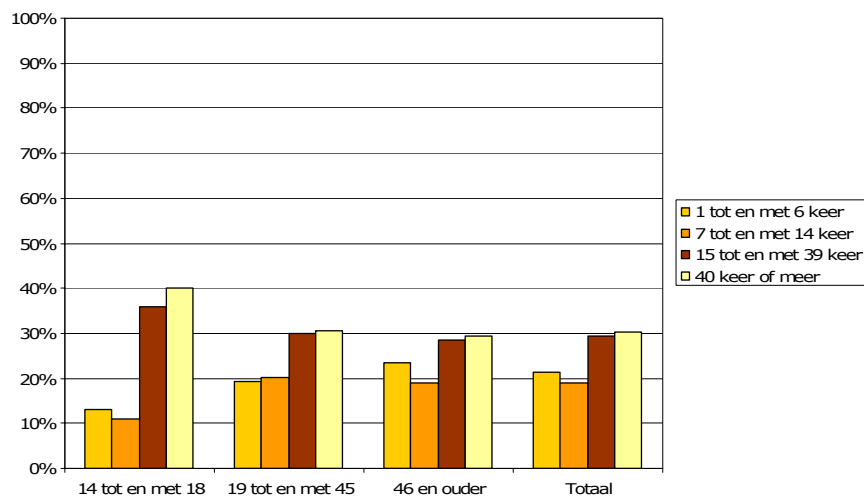
Figuur 5.1 Aantal jaren viservaring naar leeftijd (n=705)

Visfrequentie per jaar

In figuur 5.2 is te zien dat bijna eenderde (30%) van de respondenten meer dan 40 keer per jaar en eveneens bijna een derde (29%) 15 tot en met 30 keer per jaar vist. Een vijfde vist jaarlijks maximaal zes keer. Jongeren vissen wat vaker dan ouderen. Zoals kan worden verwacht, vissen sportvissers met een Kleine VISpas minder vaak dan vissers met een VISpas.

Figuur 5.2 Jaarlijkse frequentie vissen naar leeftijd (n=705)

Percentage wedstrijdvisser

Het merendeel van de sportvissers neemt niet deel aan hengelsportwedstrijden (91%). Dit percentage ligt logischerwijs hoger bij vissers met een Kleine VISpas. Ouderen doen in vergelijking met jongeren en vissers van 19 tot en met 46 jaar het minst vaak aan wedstrijden mee.

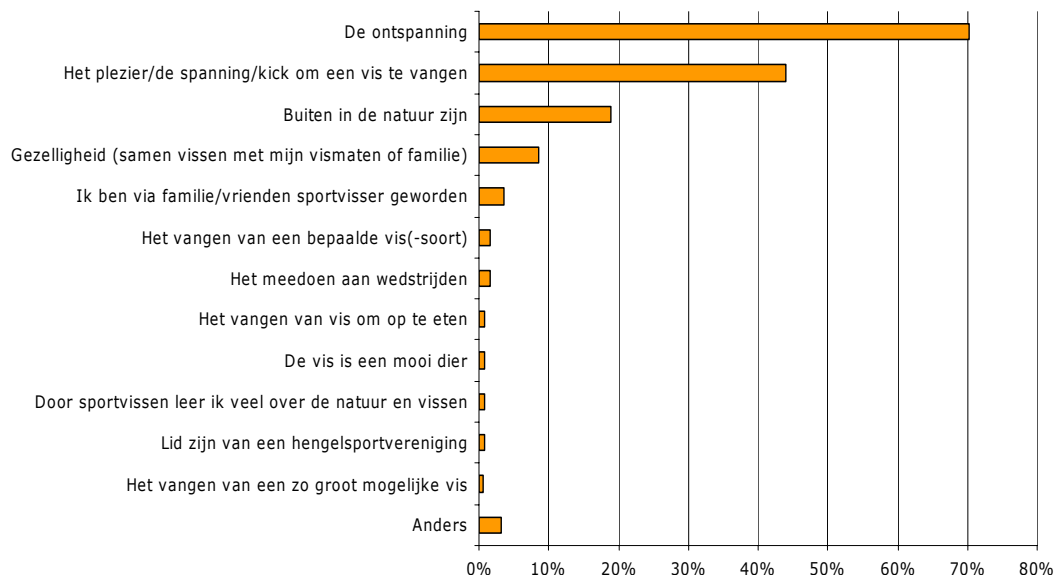
Redenen om te vissen

Uit figuur 5.3 blijkt dat er drie belangrijke redenen zijn om te gaan sportvissen:

- de ontspanning (genoemd door 70% van de respondenten)
- het plezier, de spanning en/of de kick die samenhangt met het vangen van een vis (44%)
- het buiten zijn in de natuur (19%).

Daarnaast noemt 9% van de vissers het gezelligheidsaspect van het samen met familie of vismaten vissen. Overige redenen worden nauwelijks genoemd.

Figuur 5.3 Redenen om te vissen (n=705; meerdere antwoorden mogelijk)

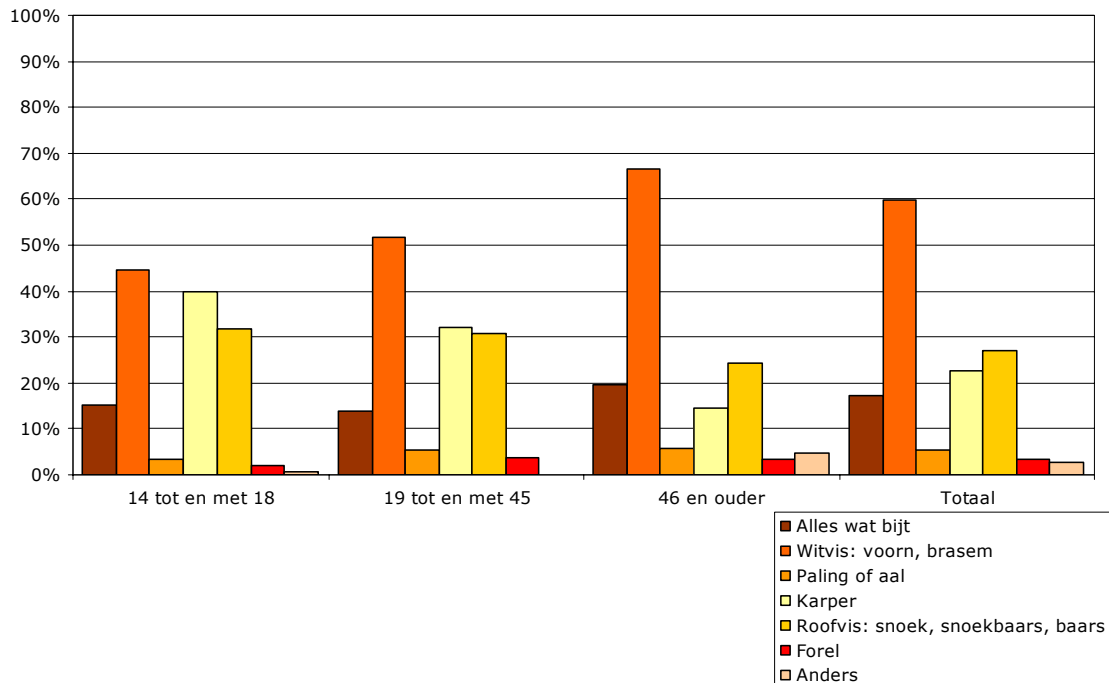

Vissoorten en aasgebruik

Zoals in figuur 5.4 is te zien, vist 60% van de sportvissers op witvis (voorn en brasem), en ongeveer een kwart op snoek (27%) en karper (23%).

Houders van een Kleine VISpas vissen vaker op witvis en minder vaak op roofvis en karper dan houders van een VISpas. Onder jongeren bevinden zich relatief veel karpervissers; 40% van de jongeren zegt op karper te vissen, tegen 32% van de vissers tussen de 19 en 45 jaar en 14% van 46 jaar en ouder.

Figuur 5.4 Vissoorten naar leeftijd (n=705; meerdere antwoorden mogelijk)

De soort vis waarop wordt gevist is in hoge mate bepalend voor de keuze van het aas. De meest gebruikte aassoorten zijn de soorten die geschikt zijn voor witvis, namelijk maden (gebruikt door 61% van de respondenten), brood, deeg en aardappel (45%) en mestpiertjes, wormen of pieren (22%). Jongeren, die relatief veel op karper vissen, gebruiken het vaakst de voor karper gebruikelijke aassoorten boilies (gekookte bolletjes deeg) en maïs.

5.2 Aandacht voor vissenwelzijn in de praktijk

Uitgaande van de in paragraaf 2.1 onderscheiden risico's van sportvissen voor vissenwelzijn hebben we de vragenlijst voor de telefonische enquête samengesteld. Sportvissers is gevraagd of zij vissen volgens de gedragsregels die deze risico's moeten reduceren en wat ze eventueel verder doen om aantasting van vissenwelzijn te voorkomen. Achtereenvolgens gaan we in op:¹

- naleving van het verbod op het gebruik van levend aas en gekleurde maden
- keuze van de haak
- het aan land halen van de vis
- het onthaken
- het bewaren van vis
- het terugzetten van vis
- het doden van vis.

¹ In paragraaf 2.1 is ook het meten en fotograferen van vis genoemd als risico. Deze risico's zijn in dit algemene onderzoek onder VISpashouders buiten beschouwing gelaten.

Voordat we nader ingaan op deze onderwerpen, staan we stil bij het belang dat sportvissers hechten aan (regels voor) verantwoord vissen.

Houding ten opzichte van visvriendelijke vissen

De grote meerderheid van de respondenten (96%) vindt het belangrijk dat er regels voor verantwoord vissen zijn.

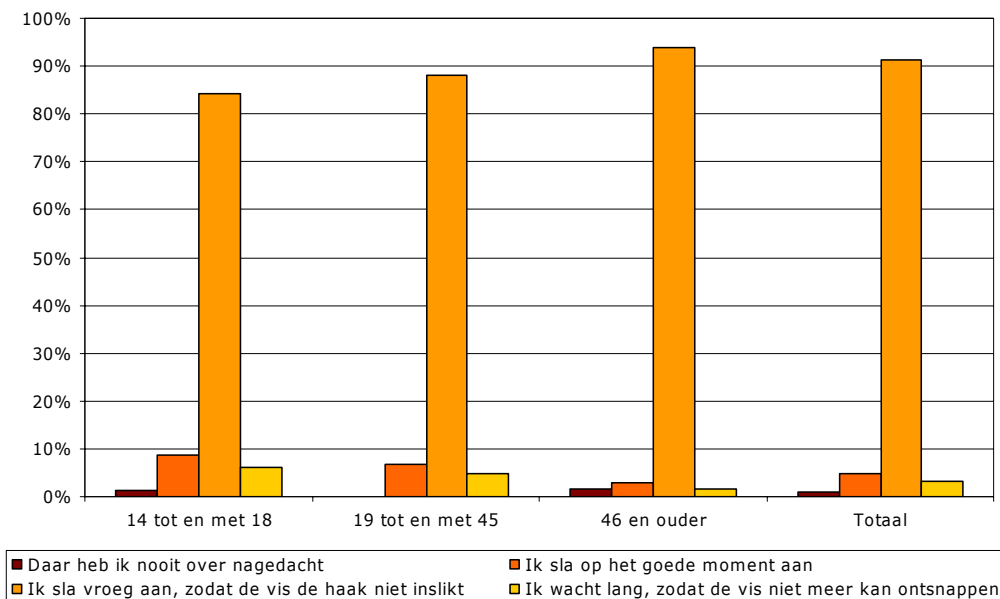
Om te toetsen hoe zwaar het vissenwelzijn opweegt tegen het 'jachtinstinct' van de visser dat er op is gericht een vis te verschalken, hebben we de respondenten het volgende dilemma voorgelegd:

'Stel, u moet kiezen tussen twee mogelijkheden: u wacht net zo lang tot u weet dat de vis niet meer kan ontsnappen, maar het risico loopt de haak in te slikken, of u slaat vroeg aan waardoor de vis misschien ontsnapt, maar de haak niet inslikt. Waar kiest u voor?'

De overgrote meerderheid (91%) van de respondenten kiest voor het welzijn van de vis en slaat vroeg aan (zie figuur 5.5). De meeste van de overige respondenten zeggen op het juiste moment aan te slaan om te voorkomen dat de haak wordt geslikt. Slechts 3% wacht net zo lang totdat ze zeker zijn dat de vis hen niet meer ontkomt met het risico dat de haak wordt geslikt. Een enkeling heeft hier nog nooit over nagedacht.

Er is een oplopende trend zichtbaar binnen de leeftijdscategorieën: des te ouder de visser, des te vaker hij ervoor kiest vroeg aan te slaan. Jongeren zeggen iets vaker lang te wachten en tijdig aan te slaan. Vissers met een Kleine VISpas kiezen iets minder vaak voor vroeg aan slaan dan vissers met een VISpas. Daar staat tegenover dat de laatsten weer iets vaker zeggen op het juiste moment aan te slaan.

Figuur 5.5 Keuze tussen vroeg aanslaan of wachten naar leeftijd (n=705)

Bij de aankoop van vismateriaal let de helft (52%) van de respondenten er vaak op of het materiaal visvriendelijk is, 18% let daar soms op. Bijna een derde (29%) zegt er niet op te letten of het vismateriaal visvriendelijk is. Vissers jonger dan 46 jaar houden bij de aankoop van hun uitrusting minder rekening met de visvriendelijkheid dan oudere vissers. Onderhouders van de Kleine VISpas houdt 40% bij de aankoop geen rekening met de visvriendelijkheid van het materiaal.

Uit het oogpunt van visvriendelijkheid is het van belang dat de uitrusting wordt gekocht bij een hengelsport-, dieren- of visspecialzaak. Bijna alle vissers (96%) blijken dit te doen. Uit een interview met een leverancier van vismateriaal komt naar voren dat visvriendelijk materiaal voldoende beschikbaar is bij hengelsportzaken. Er is geen prijsverschil tussen visvriendelijk en minder visvriendelijk materiaal.

Concluderend kunnen we stellen dat bijna alle respondenten waarde hechten aan vissenwelzijn en het belangrijk vinden dat er regels zijn voor verantwoord vissen. Voor de helft van de vissers is de visvriendelijkheid van materiaal een belangrijke overweging bij de aankoop ervan. Bijna een derde van alle pashouders en 40% van de Kleine VISpashouders let bij de aankoop in het geheel niet op de visvriendelijkheid van het materiaal. Jongere vissers letten hier minder vaak op dan vissers van 46 jaar en ouder.

In het vervolg van dit hoofdstuk bezien we in hoeverre sportvissers tijdens het vissen daadwerkelijk rekening houden met vissenwelzijn.

5.2.1 Verbod gekleurde maden en levend aas

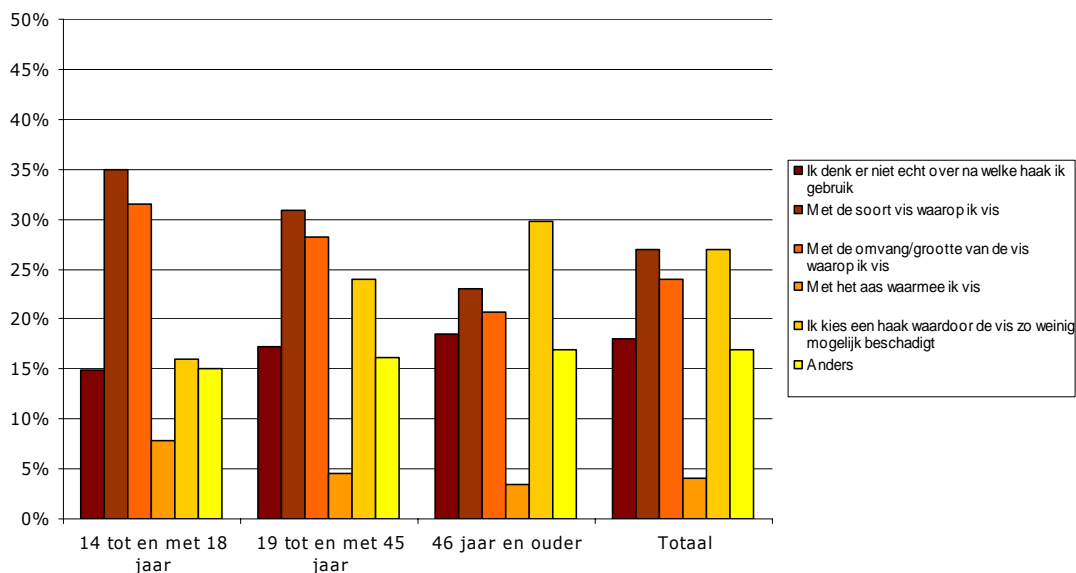
Het gebruik van gekleurde maden en levend aas is verboden. De naleving van deze verboden is hoog: gekleurde maden en levende aasvisjes worden slechts sporadisch nog als aas gebruikt. Drie procent van alle respondenten vist wel eens met levende aasvisjes; 11% geeft aan dit vanwege het verbod niet meer te doen. Vier procent van degenen die met maden vissen gebruikt wel eens gekleurde maden; dit komt neer op 2% van alle sportvissers. Acht procent van de 'madenvissers', is vanwege het verbod gestopt met het gebruik van gekleurde maden.

5.2.2 Haken van vis

Zoals in paragraaf 2.1 aangegeven veroorzaakt het haken van de vis een beschadiging. De ernst hiervan kan worden geminimaliseerd door een zo visvriendelijk mogelijke haak te kiezen. Daarnaast is het van belang de haak goed, dat wil zeggen door de lip van de vis, te slaan. De kans op een verwonding wordt verkleind door het gebruik van weerloze haken, haken met een dichtgeknepen weerhaak of haken met een microbarb. Ook is het denkbaar dat om slikken te voorkomen wordt gevist met een dreg, omdat deze moeilijker kan worden geslikt.

Uit figuur 5.6 blijkt dat visvriendelijkheid voor een kwart (27%) van de sportvissers een overweging is bij de keuze van de haak. Bij jeugdige sportvissers ligt dit percentage lager dan bij vissers ouder dan 19 jaar. Een vijfde van de respondenten (18%) denkt niet echt na over de keuze van de haak. Dit laatste percentage ligt hoger bij vissers met een Kleine VISpas (25%) dan bij VISpashouders (16%).

Figuur 5.6 Waar houdt u rekening mee bij de keuze van de haak, naar leeftijd (n=705; meerdere antwoorden mogelijk)

Vissen zonder weerhaak of met dichtgeknepen weerhaak

Een vijfde van de respondenten (22%) zegt altijd met een haak zonder weerhaak of met dichtgeknepen weerhaak te vissen, 11% doet dat vaak en 17% soms. In 30% van de gevallen dat met een dergelijke haak wordt gevestigd gebeurt dat om visvriendelijke redenen.

De helft van de vissers vist nooit met een haak zonder of met een dichtgeknepen weerhaak. Voor houders van een Kleine VISpas en VISpas bedraagt dit percentage respectievelijk 62 en 44%. Jeugdige vissers maken minder gebruik van een dergelijke haak dan de overige vissers.

Vissen met een meertandige haak ('dreg')

Een klein deel van de respondenten vist met een meertandige haak of dreg om visvriendelijke redenen (2%). Ruim 80% van de respondenten gebruikt nooit een dergelijke haak. Het gebruik van de dreg ligt bij Kleine VISpashouders nog lager (9%) dan bij VISpashouders (22%). Het geringere gebruik van een dreg door Kleine Vispashouders is te verklaren vanuit het feit dat een dreg vrijwel alleen wordt gebruikt voor kunstaas en dood aas; houders van een Kleine VISpas zijn niet bevoegd om met deze aassoorten te vissen. Tot slot gebruiken vissers van 46 jaar en ouder minder vaak een meertandige haak dan jongere vissers.

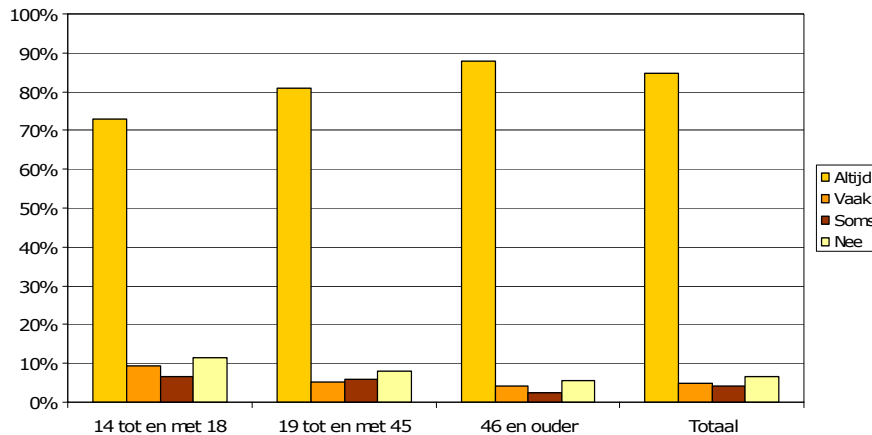
5.2.3 Aan land halen

Uit het oogpunt van visvriendelijkheid is het aan te bevelen een schepnet te gebruiken bij het aan land halen van gevangen vis. Gebruik van het schepnet is echter afhankelijk van het type vis. Bij voorkeur is het schepnet in ieder geval knooploos. Voor de meeste vissen is daarnaast een fijnmazig net aan te bevelen. Andere methoden om de vis op visvriendelijke wijze op het land te halen is de zogenoemde comfort grip (voorzichtig uit de water halen met de hand) en de kieuwgreep.

Gebruik schepnet

De overgrote meerderheid (85%) van de sportvissers haalt een grote vis altijd met behulp van een schepnet aan land.¹ Zeven procent gebruikt hiervoor nooit een schepnet. De helft van de vissers (51%) zegt een fijnmazig schepnet te gebruiken en 10% een geknoopt net.

Figuur 5.7 Gebruik schepnet bij het landen van een grote vis naar leeftijd (n=705)

Ouderen gebruiken vaker een schepnet dan vissers van 19 tot en met 45 jaar en jongeren. Vissers met een Kleine VISpas maken minder gebruik van een schepnet bij het landen van een grote vis dan VISpashouders. Van de Kleine VISpashouders gebruikt 72% altijd een net en 15% gebruikt er nooit één. Voor de VISpashouders gaat het om respectievelijk 88% en 4%.

Andere manieren aan land halen

Wanneer geen schepnet wordt gebruikt bij het aan land halen van een grote vis, wordt de vis (voorzichtig) met de hand uit het water door middel van de comfort lift (35%) of kieuwgreep (23%).² Des te jonger de visser, des te vaker de kieuwgreep wordt toegepast: 41% van de jongeren geeft aan de kieuwgreep toe te passen, tegen ongeveer 20% van de vissers van 19 tot en met 45 jaar en 19% van de vissers van 46 jaar en ouder. De (relatief nieuwe) gripper wordt door een klein percentage gebruikt. De visonvriendelijke gaff wordt zeer sporadisch (door een enkele wat oudere visser) nog gebruikt om een grote vis aan land te halen.

5.2.4 Onthaken

Om bij het onthaken het vissenwelzijn zo min mogelijk aan te tasten is het zaak dat de haak voorzichtig wordt verwijderd. De EIFAC-code adviseert hiervoor het gebruik van een onthaaktangetje. Tevens adviseert deze Code om niet te proberen een diep geslikte haak te verwijderen, maar de lijn los te knippen. Een advies uit de Gedragscode is dat de gevangen vis met natte en blote handen wordt beetgepakt en dat – in geval van karpers – een onthaakmat wordt gebruikt om de vis op te leggen.

¹ Het gaat hierbij niet om de snoek.

² Idem

Gebruik onthaaktangetje, hakensteker of arterieklem

Bijna alle respondenten (91%) zegt een onthaaktangetje, hakensteker of arterieklem te gebruiken. Negen procent gebruikt nooit een hulpmiddel bij het onthaken. Belangrijkste redenen voor degenen die niet altijd een hulpmiddel bij het onthaken gebruiken, om dit wel te doen is een geslikte haak (75%) en een haak die vastzit in de bek (36%).

Sportvissers van 19 tot en met 45 jaar gebruiken vaker een hulpmiddel bij het onthaken dan jongeren en vissers ouder dan 46 jaar.

Onder de houders van een Kleine VISpas ligt het percentage dat nooit gebruik maakt van een onthaaktangetje, hakensteker of arterieklem (13%) iets hoger dan bij de VISpashouders (8%).

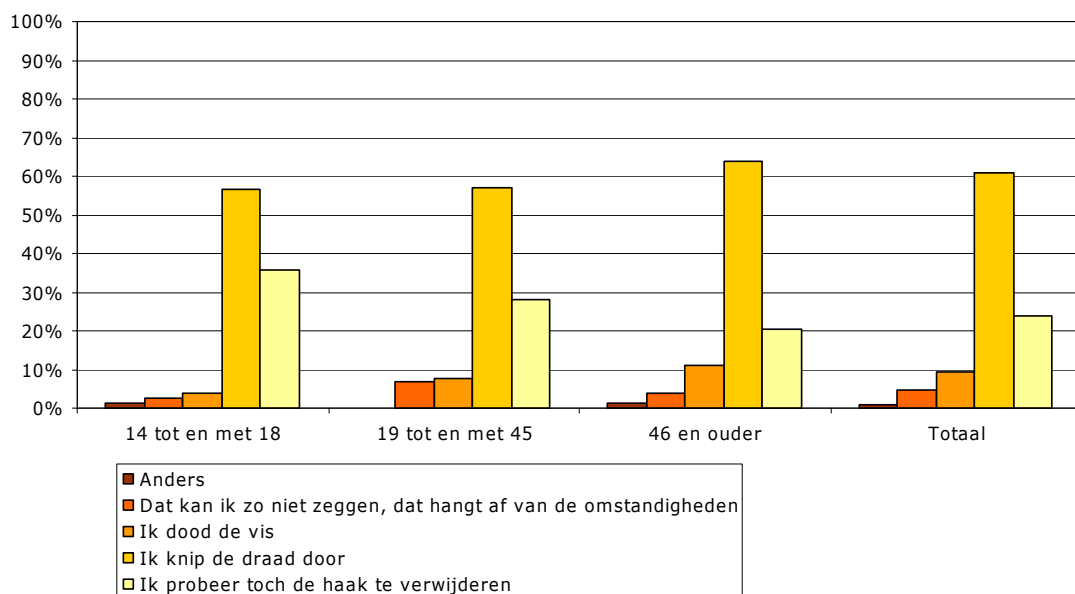
Haak te diep ingeslikt

Het overkomt driekwart van de respondenten (79%) wel eens dat de vis de haak te diep heeft geslikt. Dit percentage houdt geen verband met de visfrequentie.

Vissers met een Kleine VISpas overkomt het minder vaak dat een vis de haak slikt dan vissers met een VISpas. Verder zeggen jongeren minder vaak dat hen dit overkomt dan oudere vissers. Dit kan voor een deel worden verklaard door het feit dat jongeren het vaakst op karpers vissen, waarbij het slikken van een haak weinig voorkomt. Tevens is het mogelijk dat jongeren wellicht minder geneigd zijn om het toe te geven dat het hen wel eens is overkomen dat een haak te diep wordt geslikt.

Van de respondenten die het wel eens is overkomen dat de vis de haak te diep heeft geslikt, knipt bijna tweederde (61%) de draad door als de vis de haak zo diep heeft geslikt dat deze zeer moeilijk is te verwijderen. Een kwart (24%) van deze groep probeert de haak echter toch te verwijderen en 9% maakt de vis dood. Vooral jongeren proberen de haak alsnog te verwijderen (zie figuur 5.9). Houders van een Kleine VISpas proberen vaker (33%) de haak te verwijderen dan houders van de VISpas (22%).

Figuur 5.8 Handeling wanneer vis haak te diep heeft ingeslikt, naar leeftijd (n=544)

Vasthouden gevangen vis

De helft van de sportvissers (49%) houdt gevangen vis altijd met blote en natte handen vast. Nog eens 6% pakt vis wel altijd met blote handen beet zonder deze altijd nat te maken en nog eens 7% pakt vis altijd met droge blote handen beet. Een vijfde pakt vissen nu en dan met blote handen vast. Eveneens een vijfde (18%) van de vissers gebruikt nooit blote handen. Naar leeftijd zijn er geen in het oog springende verschillen. Van de VISpashouders pakt 50% de vis altijd beet met natte blote handen tegen 43% van de Kleine VISpashouders. Een kwart van de Kleine VISpashouders (24%) en iets minder dan een vijfde (17%) van de Kleine VISpashouders pakt vis nooit met blote handen beet.

Wanneer vis bij het onthaken niet met de blote hand wordt vastgehouden, gebruikt tweederde (66%) in plaats daarvan een vochtige of natte doek. Negen procent gebruikt een droge doek; dit komt neer op 2% van alle vissers. Vissers met een Kleine VISpas gebruiken wanneer vis niet met de blote hand wordt vastgehouden twee keer zo vaak (14%) een droge doek dan vissers met een VISpas (7%). Vissers tussen 19 en 45 jaar nemen vaker (11%) een droge doek dan jongeren (5%) en ouderen (8%).

Onthaakmat voor karpers

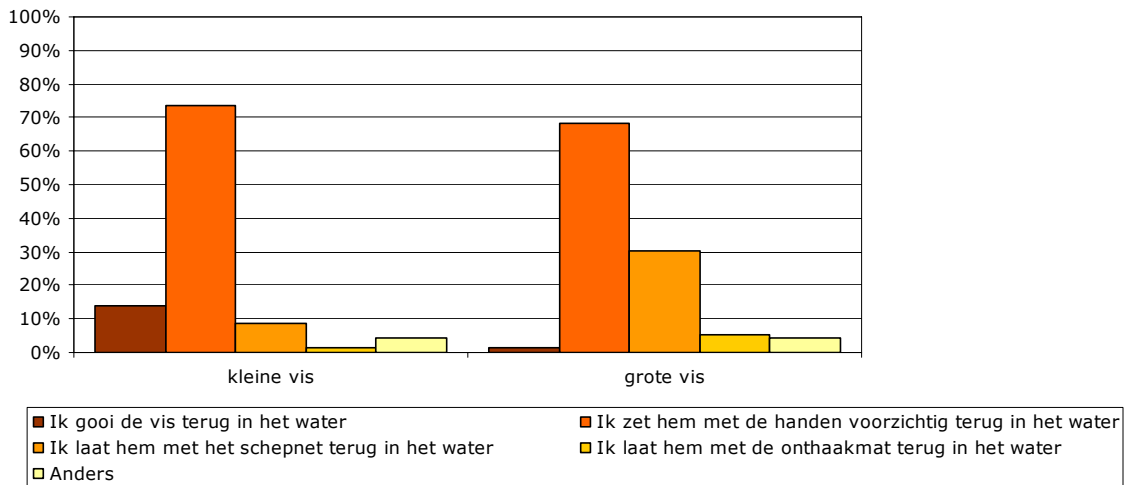
Het gebruik van de onthaakmat wordt speciaal aanbevolen voor het onthaken van karpers. Driekwart van de karpersvissers (76%) gebruikt altijd een onthaakmat, ook wanneer zij niet op karpers vissen. Een vijfde (19%) van de karpervissers gebruikt echter nooit een onthaakmat. Bij de niet-karpervissers gebruikt de grote meerderheid nooit een onthaakmat (81%).

5.2.5 Terugzetten

Om aantasting van het vissenwelzijn voor vissen bij het terugzetten te voorkomen, adviseert de EIFAC-code vis voorzichtig in het water terug te zetten. Voorzichtig terugzetten is met name van belang voor grote vissen, omdat zij schade op kunnen lopen als ze met hun zware lijf het wateroppervlak of de kant te hard raken. De vis kan worden teruggezet met blote, natte handen of het schepnet. De Gedragscode adviseert om karpers terug te zetten met behulp van de onthaakmat. De codes bevatten daarnaast het advies om vis zo dicht mogelijk terug te zetten bij de plek waar hij is gevangen.

Vrijwel alle vissers (98%) zetten vissen terug in het water waarin ze zijn gevangen. Zowel grote als kleine vissen worden door het merendeel van de vissers – al dan niet met de handen – voorzichtig in het water teruggezet (zie figuur 5.9). Vissers gaan met grote vissen voorzichtiger om dan met kleine vissen: slechts 1% van de vissers gooit grote vissen terug; kleine vis daarentegen wordt door 14% teruggegooid.

Figuur 5.9 Terugzetten grote en kleine vis naar leeftijd
(n=704; meerdere antwoorden mogelijk)

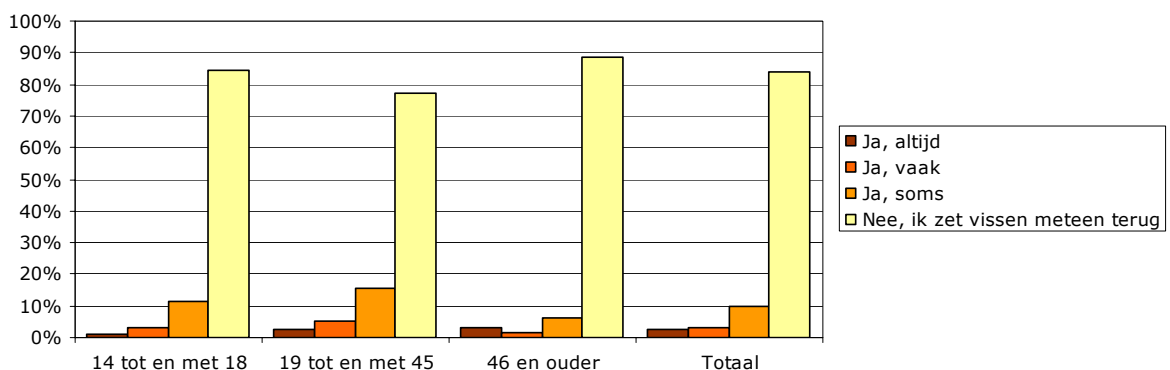

5.2.6 Bewaren van vis

Wanneer vis tijdens het vissen levend wordt bewaard, is het van belang dat de vis voldoende zuurstof en bewegingsruimte heeft. De Gedragscode en de EIFAC-code stellen daarom eisen aan het materiaal waarin vis wordt bewaard. Het leefnet wordt geschikt bevonden, maar de Gedragscode adviseert om de vis alleen in een leefnet te bewaren als het nodig is. Een leefnet mag niet van metaal zijn en moet voldoende breed (een diameter van tenminste 40 cm) en lang (een lengte van tenminste 2,5 meter) zijn, zodat de vis voldoende ruimte krijgt.

Het overgrote gedeelte van de sportvissers (84%) zet gevangen vis direct terug. Onder de vissers van 19 tot en met 45 jaar is dit gedeelte wat kleiner (77%) dan onder de andere vissers (zie figuur 5.10).

Figuur 5.10 Bewaren van vis (n=705)

Wijze van bewaren

Van de 16% van de vissers die gevangen vis wel eens levend bewaren tijdens het vissen, bewaart bijna tweederde (60%) de vis in een leefnet.¹ Twintig procent van deze groep gebruikt een bewaarzak en 15% bewaart vissen levend in een emmer. Vissers in de leeftijd van 19 tot en met 45 jaar gebruiken vaker een bewaarzak dan de andere vissers. Dit verschil hangt mogelijk samen met de hogere mate waarin deze groep op karper vist. Oudere vissers gebruiken deze zak nauwelijks.

Kleine VISpashouders bewaren levende vis twee keer zo vaak (27%) in een emmer dan vissers met een VISpas (13%).

Omgerekend naar alle vissers wil het voorafgaande zeggen dat 10% van de vissers vissen (wel eens) bewaart in een leefnet, 3% in een bewaarzak en 2% in een emmer.

Leefnetcode: lengte en diameter leefnetten

Van de sportvissers die een leefnet gebruiken is 6% niet op de hoogte van de diameter en 3% niet van de lengte van het net. Vooral jeugdige vissers (19%) kennen de diameter niet. Vissers van 46 jaar en ouder kennen zowel de diameter als lengte van het net.

Van de vissers die een leefnet gebruiken en op de hoogte zijn van de maten, heeft 39% een net dat korter is dan de geadviseerde minimale 2,5 meter en 10% een net met een diameter kleiner dan de geadviseerde 40 cm. Omgerekend naar alle vissers betekent dit dat ongeveer 4% van de vissers een te kort leefnet en 1% een leefnet met een te kleine diameter.

Vanwege de kleine aantallen gebruikers van een leefnet moeten vergelijkingen tussen groepen voorzichtig worden gemaakt, maar vooral jeugdige vissers die een leefnet gebruiken lijken een te kort net (58%) te hebben evenals houders van een Kleine VISpas (60%).

5.2.7 Doden van vis

De Gedragscodes adviseren om vissen die zeer ernstig zijn beschadigd niet terug te zetten, maar te doden. Vissen die zijn bestemd voor consumptie dienen daarnaast meteen na de vangst te worden gedood. Het is van belang een vis zo snel en pijnloos mogelijk te doden. Volgens de Gedragscodes kan een vis het beste worden gedood door deze een harde tik achterop de kop te geven om de vis vervolgens te laten verbloeden (bijvoorbeeld door de kieuwen door te snijden).

Van de respondenten geeft 44% aan gevangen vissen nooit dood te maken. Het valt op dat jongeren vissen minder vaak doden dan sportvissers ouder dan 19 jaar. Daarnaast ligt dit percentage hoger voor vissers met een Kleine VISpas: 57% van deze vissers maakt nooit vissen dood tegen 44% van de vissers met een VISpas. Dit verschil wordt mogelijk verklaard door de vergunningsvoorwaarde in de Kleine Vispas die stelt dat het verboden is vis te doden en/of mee te nemen.

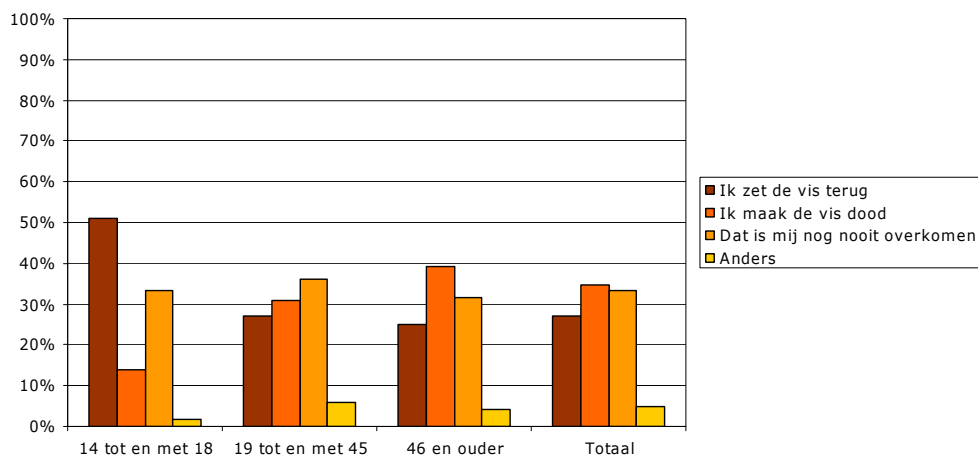
¹ Visjes die worden bewaard om later gebruikt te worden als dood aas vallen hier niet onder.

Van de vissers die wel eens vissen doodt, doet bijna driekwart (71%) dit door een vis met een hard voorwerp achter op de kop te slaan, 11% door de vis te laten verbloeden en 6% door de vis eerst met een hard voorwerp achter op de kop te slaan en vervolgens te laten verbloeden. Drie procent doodt (wel eens) vissen op visonvriendelijke wijze door ze tegen een steen of boom te slaan, dood te trappen, op de grond te laten liggen of in een zak te stoppen.

Doden wanneer vis door vangst zwaar beschadigd is

Ruim tweederde (67%) van de respondenten is het wel eens overkomen dat een vis door de vangst ernstig beschadigd is geraakt. Dit percentage houdt geen verband met de visfrequentie. Ernstig beschadigde vissen worden door ruim eenderde van de respondenten (35%) doodgemaakt. Ruim een kwart (27%) zet de vis weer terug in het water (zie figuur 5.11).

Figuur 5.11 Handeling wanneer een vis zwaar is beschadigd (n=705)

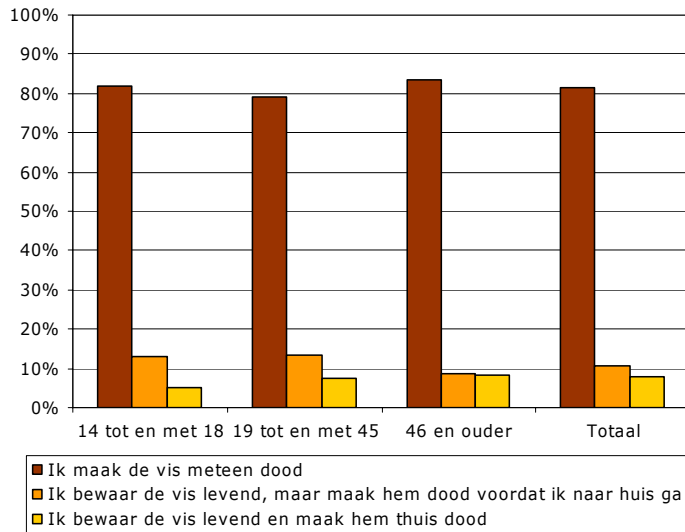
Uit bovenstaande cijfers volgt dat 40% van de vissers die te maken krijgt met zwaar beschadigde vis, deze terugzet. Voor jeugdige vissers is dit percentage 77% en voor houders van een Kleine VISpas 56%.

Vissen voor consumptie

De meeste vissers (81%) nemen gevangen vis niet mee naar huis om op te eten. Dit percentage ligt voor vissers met een Kleine VISpas hoger (88%) dan voor vissers met een VISpas (79%). Dit verschil wordt tevens mogelijk verklaard door de vergunningsvoorwaarde in de Kleine Vispas die stelt dat het verboden is vis te doden en/of mee te nemen. Verder nemen ouderen vis minder vaak mee naar huis dan jongere vissers.

Van degenen die vis wel eens mee naar huis nemen om op te eten maakt de meerderheid (82%) de vis meteen dood (zie figuur 5.12). Elf procent bewaart de vis levend, maar maakt hem dood voordat hij naar huis gaat. Acht procent maakt de vis pas dood als hij thuis is aangekomen. Vissers met een Kleine VISpas maken de vis vaker (18%) thuis pas dood dan vissers met een VISpas (6%).

Figuur 5.12 Bewaren vis bestemd voor consumptie (n=100)

5.3 Samenvatting en conclusie

Vrijwel alle sportvissers vinden het belangrijk dat er gedragsregels voor de omgang met vis zijn.

Voor een derde van de vissers is visvriendelijkheid geen overweging bij de aankoop van materiaal. Dit geldt vooral voor houders van een Kleine Vispas en vissers jonger dan 46 jaar.

In de vorige paragraaf is uitgaande van tabel 2.1 nagegaan in hoeverre sportvissers verantwoord vissen. Het is niet eenvoudig om op grond van de enquêteresultaten een conclusie te trekken over de visvriendelijkheid omdat gedrag en technieken ook af (kunnen) hangen van vissoorten en specifieke situaties. Daarom hebben we in onderstaande tabel voor iedere in tabel 2.1 genoemde vistechische maatregel – afhankelijk van de aard van de vraagstelling – aangegeven hoeveel vissers deze technieken nooit toepassen en/of hoeveel vissers juist wel de niet te gebruiken techniek toepassen. De van een asterisk voorziene technieken zijn opgenomen in de Gedragscode Sportvisserij.

Uit de tabel valt te concluderen dat de diverse gedragsregels in meer of mindere mate niet altijd worden toegepast. Opvallende uitkomsten zijn dat:

- 19% van alle vissers toch probeert een diep geslikte haak te verwijderen
- 49% vis altijd op de geadviseerde wijze met natte blote handen beetpakt; 18% pakt vis nooit met blote handen beet
- 19% van de karpervissers nooit de geadviseerde onthaakmat gebruikt
- 27% van alle vissers zwaar beschadigde vis terugzet
- jeugdige vissers en houders van een Kleine VISpas de gedragsregels doorgaans minder toepassen dan de overige vissers.

Tabel 5.2 Toepassing verantwoorde vistechnieken

Risico's sportvisserij voor vissen welzijn	Vistechnieken om risico en gevolgen voor vis te reduceren	Toepassing technieken
Haken vis	Materiaal (weerhaakloos, dichtgeknepen weerhaak, microbarbs)	■ 48% vist nooit met een haak zonder weerhaak of met een dichtgeknepen haak. ■ 63% van de vissers van 14 tot en met 19 jaar gebruikt nooit een dergelijke haak. ■ 62% van de vissers met een Kleine VISpas en 44% van vissers met een VISpas vist nooit met een dergelijke haak.
Drillen/landen van de vis	Gebruik schepnet bij grote vis Kieuwgreep en comfort lift	■ 7% gebruikt nooit een schepnet. ■ 15% van de houders van een Kleine VISpas gebruikt nooit een schepnet ■ De visonvriendelijke gaff wordt nauwelijks gebruikt.
Onthaken	Zorgvuldig verwijderen haak; gebruik onthaker/hakensteker/arterieklem	■ 9% gebruikt nooit een instrument voor onthaken; 45% gebruikt dit altijd.
	Moelijk te verwijderen geslikte haak niet proberen te verwijderen maar knippen lijn	■ Is 21% van de vissers nooit overkomen. ■ Van hen die dit wel is overkomen probeert 24% toch de haak te verwijderen; dit is 19% van alle vissers. ■ 36% van de vissers van 14 tot en met 18 jaar die dit is overkomen probeert toch de haak te verwijderen. ■ 33% van de vissers met een Kleine VISpas die dit is overkomen probeert de haak te verwijderen.
	Vastpakken vis met natte en blote handen*	■ 49% houdt vis altijd op de geadviseerde wijze (blote en natte hand) vast ■ 18% gebruikt nooit blote handen. ■ 9% van de vissers die geen blote handen gebruiken (d.i. 2% van alle vissers), gebruikt de visonvriendelijke droge doek. Kleine VISpashouders maken twee keer zo vaak gebruik van een droge doek als de vis niet met de blote hand wordt vastgehouden dan VISpashouders (resp. 14% en 7%).
	Gebruik onthaakmat bij karpers*	■ 19% van de karpervissers gebruikt nooit een onthaakmat. ■ De helft van de karpervissers met een Klein VISpas gebruikt nooit een onthaakmat tegen 14% van de VISpashouders (NB: het betreft kleine aantallen)
	Doden zwaar beschadigde vis	■ 33% van de vissers heeft nooit met zwaar beschadigde vis te maken gehad. ■ Van hen die hier wel mee te maken hebben gehad, zet 41% (27% van alle vissers) de vis terug. Voor jeugdigen bedraagt dit percentage 77% en voor houders van een Kleine VISpas 56%.
Metten, fotograferen e.d.	■ Zorgvuldige weegprocedure ■ Vis na de vangst zo snel mogelijk wegen en fotograferen en terugzetten	Geen onderdeel van het onderzoek
Bewaren	■ Leefnet: niet geknoopt* ■ Omvang leefnet*	■ 86% van de vissers zet gevangen vis meteen terug. ■ Van de overige 14% gebruikt 60% een leefnet, 20% een bewaarzak en 15% een emmer. ■ Van 10% van de vissers met een leefnet voldoet de diameter niet aan de minimaal vereiste 40 cm (= 4% van alle vissers) ■ Van 38% van de vissers met een leefnet voldoet de lengte van het leefnet niet aan de minimaal vereiste 2,5 meter (= 1% van alle vissers). Dit lijkt vooral te gelden voor jongeren en houders van een Kleine VISpas.
	Niet levend bewaren van vissen bestemd voor consumptie	■ 81% neemt geen vis mee naar huis ■ 8% van degenen die vis mee naar huis neemt, of te wel 1% van alle vissers maakt voor consumptie bestemde vis niet direct dood.
Terugzetten vis	Voorzichtig terugzetten met blote, natte handen	■ 14% van de vissers gooit kleine vissen terug en 1% gooit grote vissen terug.
Doden vis	Snel en pijnloos doden	■ 44% van de vissers doodt nooit vis. Van de vissers van 14 tot en met 18 jaar doodt 66% nooit vissen, van de vissers van 19 tot en met 45 50% en van de oudere vissers 38%. Van de Kleine VISpashouders doodt 57% nooit vissen, van de VISpashouders 41%. ■ 3% van alle vissers doodt (wel eens) vis op visonvriendelijke wijze.
Overig:	■ Verbod op vissen met levend aas*	■ Verbod wordt door 3% van de vissers wel eens overtreden.
	■ Verbod op vissen met gekleurde maden*	■ Verbod wordt door 2% van de vissers wel eens overtreden.

Research voor Beleid
Bredewater 26
Postbus 602
2700 MG Zoetermeer
tel: 079 32 22 222
fax: 079 32 22 212
e-mail: info@research.nl
www.research.nl